

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

[ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ—ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑ—ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ]

ΧΑΡΤΟΠΟΙΗΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ.

“Όταν κατά τὸν 5^{ον} μ. Χ. αἰῶνα ὁ Κασσιόδωρος, ὑπουργὸς τοῦ Γότθου βασιλέως Θεοδωρίχου, ἀπήλλασσε τὴν χαρτοποιίαν τοῦ βαρύνοντος αὐτὴν φόρου, τὸ κυριώτερον ἐπιχειρήμα του ἐν τοῖς σκοτεινοῖς ἐκείνοις χρόνοις ἦτο ὁ φωτισμὸς τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τῆς εὐθυνείας προϊόντος, τόσον στένωσ συνδεομένου μετὰ τῆς ὀριστικῆς τῶν κοινω-
νιῶν προόδου. Καὶ ἐν τούτοις ὁποῖος ἦτο τῆς ἐποχῆς ἐκεί-
νης ὁ πάπυρος, τὸν ὁποῖον τὰ Αἰγυπτιακὰ ἐργοστάσια κα-
τεσκεύαζον διὰ συγκολλήσεως τῶν λεπτῶν φύλλων τοῦ
παρὰ τὸν Νεῖλον ὁμώνυμου φυτοῦ, παραβαλλόμενος πρὸς
τὰς διαστάσεις τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς καταναλώσεως τοῦ
ἡμιτέρου χάρτου! Ἐὰν ὁ πολιτισμὸς ἔχη πολλὰς βάσεις,
ἀναμφισβήτητον εἶναι ὅτι μία τῶν θεμελιωδεστέρων ἀνήκει
εἰς τὸ χάρτινον οἰκοδόμημα τῆς πνευματικῆς βιομηχανίας
καὶ ὅτι πᾶσα περαιτέρω ἐπέκτασις τούτου ἀνοίγει νέους ἀ-
διακόπως ὀρίζοντας εἰς τὴν καθολικὴν ἀνάπτυξιν.

Δυνάμεθα οὕτω νὰ διακρίνωμεν τοὺς διαφοροὺς τῆς ἀν-
θρωπότητος σταθμοὺς κατὰ τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθη
αὕτη εἰς κίνησιν καὶ ἀπομνημόνευσιν τῶν στοχασμῶν της.
“Όταν ἐσημεῖου αὐτοὺς εἰς σχῆμα ἤλων ἐπὶ τῶν Περσικῶν
βράχων, ἦλθε κατόπιν ἡ καλλιτεχνικὴ ἐποχὴ τῶν Ἑλλη-
νικῶν μαρμάρων καὶ συνεβάδισεν ἢ ἐπὶ παντὸς εἶδους πλα-
κῶν ἐκθεσις τῶν στοχασμῶν, ἵνα συμπληρωθῇ βαθμηδὸν ἡ
πρώτη πνευματικὴ ἀκμὴ διὰ τῆς μεμβράνης, εἰς ἣν ὀφείλο-

μεν τὴν κλασσικὴν τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας ἀκμὴν. Ὁ δὲ πάπυρος ἀποτελεῖ τὴν μεσαιωνικὴν, οὕτως εἰπεῖν, περίοδον τῆς πνευματικῆς βιομηχανίας, σκοπὸν ἔχων μᾶλλον τὴν συντήρησιν τῆς ὑπὸ τὴν εἰσβαλοῦσαν βαρβαρότητα ὁσημέραι καταρρεούσης ἀρχαιότητος. Ἀγὼν μάταιος, τὸν ὁποῖον ἐπέπρωτο νὰ ἀναλάβωσιν ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐποχῇ τὰ περιφρονημένα ράκη τῶν ὁδῶν, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὴν πρώτην ὕλην τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπότητος χάρτου.

Ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς νεωτέρας χαρτοποιητικῆς βιομηχανίας συμπύπτει κατὰ τὸν αἰῶνα τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως καὶ ἀνήκει εἰς τὴν ἀνατολικωτέραν τῆς Ἀσίας ἄκραν, ἐνωῶ τὴν Σινικὴν, μεταδιβασθεῖσα ἐκ τῆς πατρίδος ταύτης τοῦ Κομφουκίου, διὰ τῆς ὑπομονῆς τοῦ χρόνου, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Εὐρώπην, πολὺ πρὶν ἢ ἀντλήσωσιν ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς οἱ Ἀραβες τὴν διαδοθεῖσαν ὑπ' αὐτῶν διὰ τῆς Ἰσπανίας ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ χαρτοποιίας μέθοδον. Ὁ Βυζαντινὸς Ἑλληνισμὸς, συνέχεια τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ, διετήρησε πάντοτε σπουδαίας ἐμπορικὰς σχέσεις ἐν τῇ Ἀσιατικῇ κοινωσίᾳ διὰ τῆς αἰωνίας ὁδοῦ, τὴν ὁποῖαν ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἐχάραξε ἐπὶ τῆς Περσικῆς γῶρας, τῆς ὁποίας τὴν διεύθυνσιν ἠκολούθησε καὶ ἡ χαρτοποιία μετ' ἄλλων τῆς ἀπωτάτης Ἀνατολῆς βιομηχανικῶν ἔργων (ιδ. Οἰκ. Ἐπιθ. 1873, σελ. 433). Γνωρίζομεν δὲ ἐκ τῆς 44^{ης} Νεαρᾶς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅτι κατὰ τὸν 6^{ον} μ. Χ. αἰῶνα ὑπῆρχε «πολλὴ ἡ τῶν χαρτῶν ἀφθονία» ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ὅτι κατεσκευάζετο ἐν αὐτῇ χαρτόσημον, «φέρον τὴν τοῦ κατὰ καιρὸν ἐνδοξοτάτου κόμητος τῶν θείων largitionῶν προσηγορίαν καὶ τὸν χρόνον καθ' ὃν ὁ χάρτης γέγονε,» ἐξ οὗπερ δεικνύεται ὁ βαθμὸς τῆς ἐν τῇ βιομηχανίᾳ ταύτῃ προαγωγῆς.

Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ἡ κυρία τῆς νεωτέρας χαρτοποιίας ἀνάπτυξις εἶναι οὐσιωδῶς ἔργον τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, τὸ ὁποῖον, διελθὸν διάφορα στάδια, συνεδέθη πλείοτερον μετὰ τῆς Ἰταλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Γερμανίας, ἐν ταῖς ὁποίαις ἤδη ἀπὸ τοῦ 13^{ου} καὶ 14^{ου} αἰῶνος ἀναφέρονται σπου-

δαῖα χαρτοποιίας ἐργοστάσια, ὡς π. χ. τὰ ἐν Παδοῦῃ, Φαβριάνῳ, Ἐσσόνῃ καὶ Νυρεμβέργῃ. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν Ἀγγλίαν, μόλις μετὰ τρεῖς περίπου αἰῶνας ἡ μεγάλη ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν χαρτοκαναλώτρια Ἀγγλικὴ φυλὴ ἐπελήφθη σπουδαίως τῆς βιομηχανίας ταύτης ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τῶν ἐκ τῆς Γαλλίας ἀποδιωχθέντων διαμαρτυρομένων. Ἡ μηχανικὴ τῶν νεωτέρων χρόνων ἀνάπτυξις συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐπίδοσιν καὶ τῆς χαρτοποιητικῆς βιομηχανίας ὅπως καὶ τῶν λοιπῶν. Ἀπὸ τῆς ὑπὸ τῶν Ὁλλανδῶν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἐφευρέσεως τῆς διὰ τῶν κυλίνδρων κατεργασίας τῶν πρώτων τοῦ χάρτου ὑλῶν, ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Robert ἀναδιоргάνωσις τῆς χαρτοποιίας ἔφθασε κατὰ τὸν κ. Poiré «μέχρι τοιαύτης τελειότητος, ὥστε εἰς μὲν τὸ ἐν ἄκρον τῆς μηχανῆς εἰσέρχεται ἡ μάζα ἐν ὑγρᾷ καταστάσει, ἐκ δὲ τοῦ ἐτέρου ἐξέρχεται εἰς φύλλα ἀπεστεγνωμένα πάσης διαστάσεως.» Ἐκτοτε δὲ ἡ πρόοδος ἔλαβε εὐρείας διαστάσεις, ὡς μαρτυρεῖ ὁ ἐπόμενος πίναξ τῆς μετὰ τὸ δεῦτερον ἡμισυ τοῦ παρόντος αἰῶνος χαρτοπαραγωγῆς προϊσταμένων τινῶν ἐθνῶν.

Χῶραι	Χαρτοποιεῖα	Μηχαναὶ	Ἐνιαύσιον προϊόν
Ἦν. Πολιτεία	800	3 000	200 000 τόν.
Ἀγγλία	850	1 500	100 000 »
Γαλλία	250	350	75 000 »
Βέλγιον	—	32	15 000 »

Ὑπὸ γενικωτέραν ἔτι ἐποψίν ὑπελογίσθη τελευταῖον ἡ ἀπανταχοῦ χαρτοποιία ἀπὸ 4 σχεδὸν χιλιάδων ἐργοστασίων μετὰ ἐνιαυσίου προϊόντος 1 800 000 000 λιτρῶν.

Ὅπως δὲ ἂν ἐπρόκειτο ἐκ τοῦ ἀνωτέρω πίνακος, νὰ συναγάγωμεν καθολικόν τι ἐπὶ τῆς χαρτοβιομηχανίας συμπεράσμα, προξενεῖ ἐντύπωσιν ὅτι 28 περίπου ἑκατομ. δημοκρατικῶν τῆς Ἀμερικῆς παρήγαγον πλείονα εἰς φωτισμὸν ὕλην ἢ 68 ἑκατομμύρια μοναρχικο-συνταγματικῶν τῆς Εὐρώπης! Ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην ὁποῖαν θέσιν κατέχει ἡ Ἑλλάς; Συλλέγει τὰ ράκη τῆς, ἀποστέλλουσα δ' αὐτὰ εἰς τὴν Δυ-

τικὴν Εὐρώπην, τὰ λαμβάνει κατόπιν κατειργασμένα εἰς χάρτην. Μεταξὺ τῶν ραχοφόρων χωρῶν κατέχει ἀναλόγως ἀξιοσημείωτον θέσιν ἕνεκεν τῆς σχετικῶς πλείονος εἰς βαμβακηρὰ ὑφάσματα καταναλώσεως αὐτῆς, κατὰ τοῦτο δὲ συναγωνίζεται μετὰ τῆς γείτονος Ἀνατολῆς, ἣτις ἐπίσης εἶναι σπουδαία διὰ τὴν χαρτοπαραγωγὴν ραχοφόρος πηγὴ. Ἡ μεγαλειτέρα εἰς ράκη ζήτησις παρατηρεῖται ἰδίως ἐν ταῖς Ἠνωμέναις πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς, εἰς τὰς ὁποίας εἰσῆχθησαν 40 ἑκατομ. λιτρ. τῷ 1846, μετὰ 5 ἔτη 20 ἑκατομ. τῷ 1855 δὲ 40 ἑκατομμύρια, τὸ πλείστον ἐκ τῆς Εὐρώπης ἀντὶ 45 περίπου ἑκατομ. δραχμῶν ἐν ὅλῃ τῇ δεκαετίᾳ ταύτῃ. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἀγγλίαν, ἢ εἰς ράκη ἐνιαύσιος εἰσαγωγὴ αὐτῆς ὑπολογίζεται περὶ τοὺς 10 000 τόνους ἀξίας 7 περίπου ἑκατομ. δρ.

Ἄλλ' ἐνῶ ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ραχοεξαγωγῆς οἱ πίνακες τοῦ ἐξωτερικοῦ ἡμῶν ἐμπορίου εἶναι οὐσιωδῶς βωβοὶ μὲν κατὰ τὸ 1869—71, ἀτελεῖς δὲ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη (1866—67 διὰ τὴν Ἀγγλίαν 6 273 στατ. καὶ 1868 διὰ τὴν Αὐστρίαν 82 στ.), ὅσον ἀφορᾷ τὴν χαρτοεἰσαγωγὴν ἢ ἐν Ἑλλάδι κατανάλωσις ἠκολούθησε τὴν ἐξῆς πορείαν:

1866	5287485λ.	713430δρ.	1869	762265λ.	1057785δρ.
1867	589870 »	791547 »	1870	598821 »	1153415 »
1868	594375 »	739280 »	1871	679387 »	1053684 »
ὅλων	1709993λ.	2244247δρ.	ὅλων	1980473λ.	3264581δρ.

Ἐὰν συγκρίνωμεν τὴν μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω δύο τριετιῶν κίνησιν τοῦ χαρτεμπορίου τῆς Ἑλλάδος, αἱ τάσεις αὐτοῦ μαρτυροῦσι μείζονα σχετικῶς αὐξήσιν εἰς τὰς τιμὰς ἢ εἰς τὰ βάρη. Ἐπὶ τῇ ὑποθέσει δὲ ὅτι ἐβελτιώθη ἢ ποιότης τῆς χαρτίνης καταναλώσεως, τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ὅτι σχετικῶς ἐγράψαμεν ὀλιγώτερα ἐν τῇ δευτέρᾳ τριετίᾳ τῶν ὄσων ἠδυνάμεθα νὰ γράψωμεν, ἂν αἱ περὶ χάρτου ἰδέαι ἐξηκολούθουν τὴν προηγούμενην διεύθυνσιν. Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ καὶ ἡ ἐποψὶς τῆς ὑπερτιμήσεως τοῦ χάρτου, ἐξ ἧς πάντως προεκλήθη οὐσιωδὸς μέρος τῶν ἐπὶ

τῆς ἡμετέρας καταναλώσεως προκαταβολῶν, αἵτινες οὕτω ὑπερέβησαν τὰ ὅρια τῆς ἐπὶ τοῦ εἰσαγομένου βάρους ἀναλογίας.

Ὁ ἀνωτέρω πίναξ δεικνύει ἐπὶ τοῦ ὅλου ἀξιοσημείωτον τῆς ἡμετέρας χαρτίνης καταναλώσεως εὐρωστίαν, ἣτις μόλις εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἀποδειχθῇ πρὸς τοὺς μὴ πρόχειρως ἔχοντας κατὰ νοῦν τὸν πληθυσμὸν τῆς Ἑλλάδος. 679 387 ὀκ. χάρτου (1871) : 4 457 894 κατοίκους (1870). Καὶ βεβαίως μὲν ἡ ἀναλογία αὕτη ἀπέναντι π. χ. τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ τοῦ 1859 μόλις ἀντέχει εἰς τὴν σύγκρισιν, διότι ἐπὶ 28 ἑκατομ. Ἀγγλῶν ὑπελογίσθη ἡ κατανάλωσις εἰς 70 ἑκατομ. ὀκ. χάρτου (2 $\frac{1}{2}$ ἑκατομ. ὀκ. χάρτου : 1 ἑκατομ. κατοίκων). Ἐν τούτοις ὑπὸ τὸ βᾶρος τῆς διεθνούς συγκοινωνίας, τῶν τελωνιακῶν δασμῶν καὶ τῶν μεσολαβούντων κερδῶν ἢ Ἑλληνικῆ χαρτοκατανάλωσις πρέπει νὰ ἐκτιμηθῇ δεόντως δι' ὅλου τοῦ ἱστορικοῦ συμπλέγματος τῆς μόλις πρὸ ὀλίγων δεκαετηρίδων οἰκονομικῆς τοῦ τόπου ἀποκαταστάσεως. Τόσαι δὲ ἐν τούτῳ φυσικαὶ δυνάμεις ὑδάτων, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ὁποίων πολλαὶ χαρτομηχαναὶ ἠδύναντο μετὰ τῆς ὅσον ἕνεστι μικροτέρας δαπάνης νὰ λειτουργήσωσι, τὰ σπουδαῖα πάντως εἰς τὴν πρώτην τῆς χαρτοποιίας ὕλην ἐφοδία (ράκη) καὶ ἐντὸς τῆς γῶρας καὶ ἐν τῇ ἀντικρυ αὐτῆς Ἀνατολῇ, ἐπὶ πλεόν ὁ ἐκ νέου εἰς τὸ στάδιον τοῦ πολιτισμοῦ ἀπάλειφόμενος πληθυσμὸς τῶν καθ' ἡμᾶς ἀκτῶν τῆς Μεσογείου θαλάσσης, εἶναι μεγάλα ἐνθαρρύνσεις εἰς καλλιέργειαν βιομηχανίας, τῆς ὁποίας οἱ μέχρι τοῦδε ἐνδυσασμοὶ πρέπει μᾶλλον νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς ἀσθένειαν τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον πάντοτε ἔχει τὴν ἀποστολὴν τῆς συγκεντρώσεως τῶν ἐν ἐκάστῳ τόπῳ βιομηχανικῶν δυνάμεων.

Ἡ κυρία διεύθυνσις τῶν ἡμετέρων εἰς χάρτην προμηθειῶν εἶναι οὐσιωδῶς Αὐστριακῆ. Ἀπὸ τοῦ 1868—71 ἠγοράσαμεν ἐκ τῶν Αὐστριακῶν ἐργοστασίων 1 911 484 ὀκ. ἀντὶ 2 874 503 δρ. Ἀκολούθως παρίστανται ἡ Γαλλικῆ, Ἱταλικῆ καὶ Ἀγγλικῆ χαρτοποιία, αἵτινες κατὰ τὴν αὐτὴν

πενταετίαν ἐχορήγησαν ἡμῖν τὰς ἐξῆς ποσότητας· ἡ μὲν α') 550 787 ὀκ. χάρτου ἀντὶ 938 757 δρ., ἡ δὲ β') 624 394 ὀκ. ἀντὶ 824 466 δρ., ἡ δὲ γ') 57 599 ὀκ. ἀντὶ 124 024 δρ. Αἱ ἐκ τῶν λοιπῶν ἐπικρατειῶν προμήθειαι εἶναι μικρᾶς σημασίας. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως ὅτι ἡ Ὀλλανδία ἐπαυσε τὰς εἰς χάρτην ἐμπορικὰς μετὰ τῆς Ἑλλάδος σχέσεις τῆς μετὰ τὸ 1867 καὶ ὅτι δοκίμασαν καὶ τὸ Βέλγιον κατὰ τὰ 1867 καὶ 1868, ἐγκατέλειψε καὶ αὐτὸ τὸν ἀγῶνα κατόπιν. Ἐν τούτοις ὁ Βελγικὸς χάρτης εἶναι ὁ εὐθηνότερος τῆς Εὐρώπης· καὶ πρέπει μὲν διὰ τὴν Ἑλλάδα νὰ ὑπολογισθῇ ἡ χωρίζουσα αὐτὴν μακρὰ ἀπὸ τοῦ Βελγίου ἀπόστασις, πάντοτε ὅμως ἡ ἐκ τῶν ναύλων ἐπιβάρυνσις ἀντισταθμίζεται ὑπὸ τῶν ἀλλαχού ἥκιστα ἐλαφρῶν τελωνιακῶν βαρῶν. Ὅταν δὲ ὁ σχετικῶς ἀκριβώτερος τῆς Ἀγγλίας χάρτης εὐρίσκη ἀγοραστὰς ἐν Ἑλλάδι ἐξ ἴσης περίπου πρὸς τὸ Βέλγιον ἀποστάσεως, πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν εἰς ἑλλειψιν τῆς μεταξὺ Βελγίου καὶ Ἑλλάδος συγκοινωνίας τὴν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἀγορᾷ καθυστέρησιν τοῦ Βελγικοῦ χάρτου, ὅστις πάντως διατελεῖ εἰς μέγιστα ἀρμονίαν πρὸς τοὺς οἰκονομικοὺς ὅρους τῆς ἡμετέρας καταναλώσεως.

Ἡ πρὸς ἡμᾶς χαρτοπρομηθευτικὴ δραστηριότης τῶν προμνησθεισῶν τεσσάρων ἐπικρατειῶν μαρτυρεῖ ἐπαισθητῆν τῆς Γαλλίας καθυστέρησιν, διότι ἀπὸ 113 καὶ 132 καὶ 147 εἰς χιλιάδας ὀκ. κατὰ τὰ ἔτη 1867—69, κατέπεσεν εἰς 72 καὶ 84 χιλιάδας ὀκ. κατὰ τὰ 1870—71. Αἱ Αὐστριακαὶ προμήθειαι δεικνύουσι, κατὰ τὴν προκειμένην πενταετίαν, ζωηρότητα ὅπως οὐν ἀνώμαλον, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐξῆς (εἰς χιλιάδας ὀκ.) ἀριθμῶν 367—334—409—379—424. Ἐπίσης καὶ αἱ Ἀγγλικαὶ 9 669—7 702—10 502—9 318—20 448. Ἀπ' ἐναντίας ἡ Ἰταλικὴ δραστηριότης εἶναι μᾶλλον κανονικὴ, διότι ἀπὸ 92 χιλ. τῷ 1867, κατὰ τὰ ἐπόμενα τέσσαρα ἔτη ἠκολούθησε τὴν ἐξῆς πρόοδον 114—129—136—152. Ἡ διεθνὴς αὕτη ἔρευνα συμπληροῦται ἐκ τῆς ἐπόψεως τῆς ἀξίας τῶν εἰσαχθεισῶν κατὰ τὰ ἔτη 1867—71 χαρτίνων ποσοτήτων, ἥτις παρέχει τὰ πρωτεῖα

εἰς τὴν Ἀγγλικὴν βιομηχανίαν (χιλ. ὀκ. 57: χιλ. δρ. 124). Ἀκολούθως ἔρχονται ἡ Γαλλικὴ (550 : 938), ἡ Αὐστριακὴ (1 911 : 2 874) καὶ τελευταία ἡ Ἰταλικὴ (624 : 824).

Κατὰ πόσον μὲν αἱ προεκτεθεῖσαι εἰς χάρτην προμήθειαι ἡμῶν ἀφορῶσιν ἰδίως τὴν πνευματικὴν βιομηχανίαν διὰ τῶν ποικίλων αὐτῆς ὁδῶν ἐν τῇ τυπογραφίᾳ, τῇ ἐπιστολογραφίᾳ καὶ ταῖς λοιπαῖς αὐτῶν ἐπικούροις, κατὰ πόσον δὲ ἦσαν προωρισμένοι εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν παντὸς εἶδους ὑλικῶν περικαλυμμάτων, εἶναι θέμα τοῦ ὁποίου ἡ ἔρευνα παρέχει ἀνυπερβλήτους δυσκολίας. Ἐν τούτοις ἡ δημοσιογραφικὴ καὶ ἐπιστολογραφικὴ ἀνάπτυξις τῶν τελευταίων χρόνων ἔχει τί οὐσιωδῶς ἐνδεικτικὸν καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν χώραν, ὡς καὶ ἐν ταῖς μᾶλλον προκεχωρημέναις. Ἀπόδειξις ὁ ἐπιτεινόμενος πολλαπλασιασμὸς τῶν τυπογραφείων καὶ τὰ ἀυξανόμενα ὁσημέραι τοῦ ταχυδρομείου εἰσοδήματα. Καὶ ἡ πολυγραφία δὲ τῶν δημοσίων καταστημάτων ἔχει τὸ ἀνήκον αὐτῇ μέρος ἐν τῇ ὀλικῇ τοῦ ἔθνους καταναλώσει.

Ἄλλ' ἡ χαρτοβιομηχανία κέκτηται δύο ἐτέρας κεφαλαιώδεις ἐπόψεις, ἐξ ὧν ἡ μὲν εἶναι οἰκοδομικὴ, ἡ δὲ παικτικὴ. Ἡ πρώτη, ἡ καὶ σπουδαιότερα, οὐδὲ κἂν μνημονεύεται ἐν τοῖς γενικοῖς πίναξι τοῦ ἐξωτερικοῦ ἡμῶν ἐμπορίου. Καὶ πιθανόν μὲν μικραὶ τοιχοχάρτου ποσότητες νὰ διηλθον τὰ Ἑλληνικὰ ὄρια ὑπὸ τὴν γενικὴν τῶν χαρτῶν κατηγορίαν, ὅπως δὴποτε ὅμως ἡ χρῆσις εἶναι οὐσιωδῶς ἀγνωστος καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν εὐπορον τῶν καταναλωτῶν τάξιν, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν αἱ προπορευόμεναι ἐν τῷ πολιτισμῷ χῶραι εἰσήγαγον αὐτὴν ἀπὸ τῶν πολυτελεστέρων μεγάρων μέχρι τῆς μετριοφρονεστέρως τοῦ ἀστοῦ στέγης. Ὑπελογίσθη ὑπὸ τοῦ κ. Zuber ἡ κατὰ τὸ 1851 παγκόσμιος παραγωγή τοῦ τοιχοχάρτου εἰς 210 περίπου ἑκατομ. μέτρων (πλάτους 0, 50) ἀξίας 37 520 000 δραχμῶν, ἐξ ὧν 12 320 ἀνήκουσιν εἰς τὴν Γαλλικὴν βιομηχανίαν, 9 968 000 εἰς τὴν τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, 8 400 000 εἰς τὴν Ἀγγλικὴν, ἀνά 1 680 000 εἰς τὴν Γερμανικὴν καὶ τὴν Ρωσικὴν, 1 120 000 εἰς τὴν Βελγικὴν, τὸ δὲ λοιπὸν

διαμοιράζεται μεταξύ Σουηδίας, 'Ολλανδίας, 'Ιταλίας, 'Ελβετίας, 'Αυστρίας και 'Ισπανίας. "Ινα δώσω γενικήν τινα έννοιαν περί τῆς βιομηχανικῆς πηγῆς τῶν ἀνωτέρω ἀξιῶν, ἀρκεῖ ἡ πληροφορία ὅτι πᾶσαι ὀφείλονται εἰς 120 μηχανάς, 246 ἴππων δυνάμειος ὑπὸ τὴν ἐπιστάσιαν 12 000 ἐργατῶν.

Καὶ ὁ πρὸς οἰκοδομὴν καὶ ὁ πρὸς παίγιον χάρτης εἶναι οὐσιωδῶς 'Ασιατικῆς πηγῆς. 'Ανευρίσκομεν τὸν πρῶτον ἐν τῇ Σινικῇ αὐτοκρατορίᾳ πολὺ πρὶν ὑποπτευθῶσι τὴν χρησιμότητα αὐτοῦ οἱ Εὐρωπαϊκοὶ πληθυσμοί. "Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὸν δευτερον, φιλονεικοῦσιν περὶ τῆς καταγωγῆς του οἱ αὐτοὶ ἐκεῖνοι τόποι, οἵτινες καὶ περὶ τοῦ ζατρικίου ἐρίζουσιν. "Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ὁ παικτικὸς χάρτης εἰσῆχθη ἐν Εὐρώπῃ πολὺ πρὸ τοῦ οἰκοδομικοῦ. Κατὰ τὸν 16^{ον} αἰῶνα ἦτο γνωστότατος, ἔκτοτε δὲ ἐξηκολούθησε τὴν καλλιέργειαν τῆς φιλοπαίγμονος τῶν ἀνθρώπων ἀδυναμίας μετὰ τοιούτων πέριξ αὐτοῦ καταστροφῶν, ὥστε ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ εὐρεν ἐν αὐτῷ ἀκριβῶς ἀνάλογον βάραθρον πρὸς ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον αἱ μεγάλαι τῆς ἀπωτάτης 'Ανατολῆς ἐπιδημικαὶ μᾶστιγες ἠνέωξαν διὰ τὴν φυσικὴν ζωὴν τῆς ἡμετέρας Εὐρώπης.

'Ἡ ἐν 'Ελλάδι κίνησις τοῦ παικτικοῦ χάρτου συνδέεται ἐπὶ τοσοῦτον πρὸς τὰς καταχρηστικὰς τάσεις τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀργοῦ πληθυσμοῦ, ὥστε δὲν δύναμαι νὰ παραλείψω τοὺς ἐπομένους τῆς εἰς παιγνιόχαρτα εἰσαγωγῆς ἀριθμούς :

1866	7681	οκ.	122088	δρ.	1869	12659	οκ.	15410	δρ.
1867	9818	»	145894	»	1870	11037	»	111164	»
1868	4698	»	52523	»	1871	16500	»	176703	»
ὅλον	22197	οκ.	320505	δρ.	ὅλον	40196	οκ.	403277	δρ.

Κατὰ τὴν δευτέραν λοιπὸν τριετίαν εἰσηγάγομεν διπλάσιον σχεδὸν βᾶρος εἰς ἐφόδια ἀργίας κατ' ἀντίστροφον λόγον πρὸς τὸν ἐργατικὸν χάρτην, τοῦ ὁποίου, ὡς εἶδομεν, ἡ εἰσαγωγή διετέλεσεν εἰς ἐλάσσονα πρόοδον. 'Υπὸ τὴν ἐποψίν τῆς τιμῆς ἡ μεταξὺ τοῦ χάρτου τῆς ἀργίας καὶ τοῦ χάρτου τῆς ἐργασίας διάκρισις εἶναι ἐνδεικτικωτάτη, διότι, κατὰ τοὺς ἀνωτέρω πίνακας, ἐνῶ ὁ δεύτερος εἰσηλθεν εἰς

εὐρὺ στάδιον ὑπερτιμήσεως, ὁ πρῶτος ἐβάδισε σταθερῶς τὴν ὁδὸν τῆς ὑποτιμήσεως, ἐξ οὗπερ συνάγεται, ὅτι τὸ ἐλάττωμα ὑπῆρξε μᾶλλον ὀλισθηρὸν, δανεισθὲν τὴν δύναμιν τῆς ἐν τῇ εὐθηνείᾳ οἰκονομικῆς πρακτικῆς πρὸς μείζονα διάδοσιν αὐτοῦ.

'Ἐν γένει ὁ βιομηχανικὸς τῶν ἐθνῶν βίος ἔχει καὶ τὰς νεφελώδεις αὐτοῦ ἡμέρας. Οὐδὲ εἶναι δεδομένον τῇ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ ἡ κάρπωσις τῶν ἰδρώτων αὐτῆς, χωρὶς νὰ λάβῃ καὶ ὁ Σατανᾶς τὸ ἀνήκον εἰς τὴν πονηρίαν του μέρος. "Ὅταν ὁμως ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς βιομηχανικῇ ἀναπτύξει πρὸ πάσης καλλιέργειας τῆς ὀρθῆς χαρτοποιίας ἀπαντᾶται ἡ τῆς παιγνιοχαρτικῆς, ὅταν πρὸς τὰ ἐξωθεν εἰσαγόμενα παιγνιόχαρτα προσφέρῃ εἰς τὴν κατανάλωσιν καὶ ὁ τόπος τοιαῦτα, τότε συγχωρεῖται νὰ θαυμάσῃ τις περὶ τῆς εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐλαττωματικῆς παρ' ἡμῖν ἐμφανίσεως τῆς χαρτοβιομηχανίας. 'Ἐὰν μοὶ ἀντιταχθῇ ὅτι ὁ χάρτης τῶν παιγνίων ἀπαιτεῖ οὐσιωδῶς μικρότερα κεφάλαια τοῦ χάρτου τῶν σχολείων καὶ τῶν βιβλίων, τῇ ἀληθείᾳ νομίζω ὅτι ἀκούω τὴν γλῶσσαν τῶν παρ' ἡμῖν λατρευτῶν τοῦ χρηματιστικοῦ παιγνίου, οἵτινες ἐπαιξάν ἐσχάτως ἑκατομμύρια δραχμῶν χωρὶς νὰ ὑποπτευθῶσιν, ὅτι ὁ χάρτης τούλαχιστον τῶν παιζομένων μετοχῶν των ἠδύνατο νὰ εἶναι 'Ελληνικὸς δι' ἐλαχίστης σχετικῶς μερίδος κεφαλαίων, τὰ ὁποῖα ὡς ἀπό τινος μέθης προσήνεγκον ὀλοκαύτωμα εἰς τὸν βωμὸν τοῦ οἰκονομικοῦ ἐγκλήματος.

Πόσον βαρύνει ἡ εὐθύνη τῆς ἐν 'Ελλάδι χαρτοβιομηχανικῆς καθυστερήσεως, ὑπέδειξα ἤδη ἐν τοῖς προηγουμένοις. Τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα ἔχει ἐν ἑαυτῷ, οὐδὲν ὀλιγώτερον, τὸ μέτρον τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ, ὅστις κατὰ τοσοῦτον προοιβάσεται ἐφ' ὅσον κέκτηται πρόχειρον τὴν πρώτην τῆς πνευματικῆς βιομηχανίας ὕλην, τὸν χάρτην. Πόσον μεγάλη ἡ δι' αὐτοῦ κινουμένη δύναμις! Τοιουτοτρόπως ὅταν ἕκαστον ἄτομον τῆς μὲν ἐν 'Αγγλίᾳ καὶ 'Αμερικῇ ἀκμαζούσης ἀνθρωπότητος δαπανᾷ ἐνιαυσίως κατὰ μέσον ὄρον δέκα περίπου λίτρας χάρτου, τῆς δὲ ἐν Ρωσίᾳ κατα-

ναλίσκη μίαν, ἢ Ἑλληνική φυλὴ ἔχει ἱκανὸν πνεῦμα πρὸς εὔρεσιν ὁδηγοῦ διὰ τὸ περαιτέρω αὐτῆς μέλλον.

ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.

Ἡ Ἀνταλλακτικὴ οἰκονομία διαφέρει κατὰ τοσοῦτον τῆς νομισματικῆς, ἐφ' ὅσον τὰ ἐφόδια τῆς ζωῆς κυκλοφοροῦσιν ἀνταλλασσόμενα ἐν ἐκείνῃ μὲν πρὸς ἀλλήλα, ἐν ταύτῃ δὲ πρὸς νομίσματα. Ὅτι ἡ πρώτη εἶναι ἀρχαιοτέρα, πρόδηλον. Οὐδὲ εἶναι ποῦ γεγραμμένον, ὅτι μεταξὺ τῶν ἄλλων δώρων τοῦ Θεοῦ ὑπῆρξε καὶ βαλάντιον πλήρες διὰ τὸ πλᾶσμα του.

Καί ἐν ὅσῳ μὲν ὁ ἄνθρωπος ἦτο μόνος ἐπὶ τῆς γῆς, οὐδεμία περὶ ἀνταλλαγῆς ἰδέα. Ἄμα ὅμως συνέστη ὁ πρῶτος οἶκος, εὐθὺς ἤρχισαν αἱ μεταξὺ τῶν ἀτόμων αὐτοῦ εἰς ὑπηρεσίας ἀνταλλαγαί. Δὲν ὀμιλῶ περὶ τῆς ἐν τῇ οἰκογενειακῇ χρήσει κοινότητος τῶν πραγμάτων, τῶν ὁποίων, ὑπὸ ἑτέραν ἔποψιν, ὅπως ἐπὶ τῶν προσώπων, ἀπόλυτος ἦτο κύριος ὁ οἰκογενειάρχης. Πόσον διήρκεσεν ἡ πατριαρχικὴ αὕτη περίοδος, εἶναι ζήτημα εἰς τοῦ ὁποίου τὴν λύσιν ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος δὲν εἶναι ἀπανταχοῦ σύμφωνος. Ἀναλόγως τῆς ἐν τῷ πολιτισμῷ προαγωγῆς ἡ οἰκονομία τῶν ἐθνῶν μεταβαίνει ἐκ τῆς οἰκογενειακῆς σφαίρας εἰς τὴν κοινωνικὴν, συνδέεται βαθμηδὸν πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπικρατείας καὶ ἀπολήγει τέλος εἰς τὴν κατὰ πολὺ γενικωτέραν τῆς ἀνθρωπότητος ὀλοκλήρου.

Ἡ πρώτη ὥθησις τῶν διαδοχικῶν τούτων μεταβάσεων ἀπὸ στενωτέρου κύκλου εἰς εὐρύτερον εἶναι κατόρθωμα τοῦ μεγάλου κοσμικοῦ νόμου τῆς ποικιλίας, ὅστις διὰ τῶν πολυμόρφων ἀναγκῶν, δεξιοτήτων καὶ περιστάσεων ἀφ' ἐνὸς τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν τόπων, τοὺς ὁποίους οὗτοι κατοικοῦσι, κινεῖ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν πρὸς τὰς διαφόρους τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς ὁδούς. Ἡ λειτουργία τοῦ νόμου

τούτου στηρίζεται ἰδίως ἐπὶ τῆς ἀνταλλαγῆς, ἄνευ τῆς ὁποίας τὰ φαινόμενα τῆς ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ κόσμῳ ποικιλίας θὰ ἦσαν διὰ τὴν οἰκονομίαν αὐτοῦ ἄπλαϊ παιγνιοτροπίαι. Μόλις ἐν τούτοις τεθῆ ἡ βᾶσις αὕτη καὶ εὐθὺς ἀποκακαλύπτεται ἡ θεμελιωδεστάτη ἔννοια αὐτῆς ἐν τῇ προϊούσῃ τῶν ἔργων διαιρέσει, ἣτις ἐναλλάξ τρέφει διὰ τῶν ἀφθόνων αὐτῆς προϊόντων τὴν ἀνταλλαγὴν καὶ συντηρεῖται ὑπ' αὐτῆς. Τοιοῦτοτρόπως ὡς ἂν ἐπρόκειτο περὶ καθολικοῦ τινος ἐν τῇ ἀνθρωπότητι δράματος, ἡ ὅλη κίνησις τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν κοινωνικοῦ μηχανισμοῦ συμπληροῦται ἐν οἰκονομικῇ τινι τριλογία: — Ποικιλία, Διαιρέσις, Ἀνταλλαγή.

Ἡ ἔννοια τῆς ἀνταλλαγῆς εἶναι ἐπὶ τοσοῦτον γενικὴ, ὥστε περιλαμβάνει, ἐκτὸς τῆς δωρεᾶς, πάντα τὰ λοιπὰ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων συναλλάγματα. Καὶ ὅταν πωλῶ καὶ ὅταν ἀγοράζω, καὶ ὅταν ἐκμισθῶ καὶ ὅταν ἐκμισθοῦμαι, ἀκριβῶς εἰπεῖν ἀνταλλάσσω περιουσίαν ἀντιπεριουσίας. Μήπως δὲν εἶναι τοιαύτη ὁ ἵππος, τὰ νόμισμα, ἡ ἐργασία, τὰ ὅποια δίδω ἢ λαμβάνω; Τί σημαίνει ἂν ἀποκτῶ οἰκίαν, δίδων ἄμπελον ἢ βάρος τι μετάλλου; Ἡ ἀνταλλαγή εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιστάσεις προφανῆς. Κατὰ τοῦτο οἱ Σαβινιανοὶ τῆς Ῥώμης νομοδιδάσκαλοι ἦσαν μᾶλλον προκεχωρημένοι τῶν ἀντιπάλων αὐτῶν Προκουλεϊανῶν. Ἐὰν δὲ ἐν τῇ διαμορφώσει τῆς νομοθεσίας ἠττήθησαν, ὥστε ἡ ἔννοια τῆς ἀνταλλαγῆς νὰ διαζευχθῆ πρὸς τὴν τοῦ νομίσματος μεσολάβησιν (Πανδ. ἀ, 28, 1), δὲν ἔπεται ἐντεῦθεν ὅτι μετεβλήθη καὶ ἡ φύσις τῶν πραγμάτων. Ὅπωςδὴποτε ἡ νομικὴ αὕτη ὀνοματολογία ἐπεκράτησεν ἐν τῇ κοινῇ πρακτικῇ μέχρι τοιοῦτου βαθμοῦ, ὥστε μεταξὺ τῆς ἀνταλλακτικῆς καὶ τῆς νομισματικῆς οἰκονομίας ὑπάρχει σταθερὰ ἡ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐν τῇ προκειμένη μελέτῃ γενομένη διάκρισις.

Ἡ ἐπ' ἀνταλλαγῇ κυκλοφορία τῶν προϊόντων τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος προϋποθέτει στενωτέρον ἐν χρόνῳ καὶ ἐν τόπῳ τὸν μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλωτοῦ σύνδεσμον. Εὐκολώτερον δύναται τις νὰ ἀνταλλάξῃ σῖτον πρὸς χριθὴν μετὰ τοῦ γείτονος αὐτοῦ ἢ μετὰ τοῦ ἑκατὸν ὥρας

μακρὰν οἰκοῦντος· οὐδὲ δύναται ἕκαστος παραγωγὸς νὰ ἔγῃ εἰς τὴν διάθεσίν του τὰς ἀποθήκας τοῦ Φαραῶ, ἢ νὰ υπολογίζῃ εἰς πολλὰ ἔτη τὴν ἀνταλλακτικὴν δυνάμιν τῶν ἀποταμιευμάτων του. Ἐν γένει ἡ μείζων ἔντασις τῆς δυνάμεως ταύτης ἀπαντᾶται ἐν τοῖς πράγμασιν ἐκεῖνοις, καθ' ἃ μικρὸς ὄγκος καὶ μικρὸν βᾶρος ἀποτελοῦσι σχετικῶς πρὸς τὰ λοιπὰ μείζονα ἀξίαν. Ὑπὸ τὴν ἐποψίν δὲ ταύτην δυνάμεθα νὰ κατάρτισωμεν κλίμακα, ἐφ' ἧς εὐρίσκουσι τὴν οἰκείαν θέσιν τὰ μᾶλλον δυσκίνητα καὶ δυσφύλακτα ἐφόδια τῆς ζωῆς, καθὼς καὶ τὰ εὐκίνητοτερα καὶ εὐφυλακτότερα. Τὴν μὲν κατωτάτην βαθμίδα κατέχουσι τὰ πρῶτα, τὴν δὲ ἀνωτάτην τὰ δευτέρα.

Αἱ πρακτικαὶ δυσχέρειαι τῆς ἀνταλλακτικῆς οἰκονομίας ἀναφαίνονται ἰδιαιτέρως, ἅμα διέληθη τις τὰ ὄρια τῆς ἀπλοικῆς κοινότητος. Τοιοῦτοτρόπως ὑποθέτω τὴν ἀντίστασιν τοῦ συστήματος τούτου ἐπὶ τῶν μεγάλων τῆς ἀρχαιότητος ἐπιχειρήσεων. Ἐὰν οἱ Ἀργοναῦται δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἀρπάξωσι, ἢ ποῖα προϊόντα ἠδύναντο νὰ μεταφέρωσιν εὐκολώτερον ἐκ τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Κολχίδα πρὸς ἀνταλλαγὴν διὰ τὸ χρυσοῦν τοῦ Φρίξου δέρας; Ἡ μεγάλη τῶν Τρωϊκῶν πολέμων διάρκεια χρεωστεῖται μεταξύ ἄλλων καὶ εἰς λόγους ἰδίως οἰκονομικούς, τοὺς ὁποίους ἀναγκάτως τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν σύστημα εἰδένου ἔτι μᾶλλον. Ὅταν ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰθιοπίας ἐπῶλει τοὺς οἴκους αὐτοῦ πρὸς τοὺς πολιορκητὰς τοῦ Ἰλίου, ὁ ποιητὴς δίδει σαφεστάτην εἰκόνα τοῦ οἰκονομικοῦ τούτου ἐπὶ τῆς ἀνταλλαγῆς φαινομένου:

Ἐνθεν ἄρ' οἴνιζοντο καρκομάωντες Ἀχαιοί·
ἄλλοι μὲν γαλακτῆ, ἄλλοι δὲ αἶθωνι σιδῆρειο,
ἄλλοι δὲ ρινοῖς, ἄλλοι δ' αὐτῆσι βόεσσι,
ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσιν.

Ἐν γένει ἡ ἀνταλλακτικὴ οἰκονομία ἀπετέλεσε διὰ τοὺς ἐνθουσιώδεις τοῦ παρελθόντος λάτρας θελκτικὴν εἰκόνα τῶν ποιητικωτέρων χρόνων τῆς ἀνθρωπότητος. «Εὐτυχῆς (ἀναφωνεῖ ὁ Πλίνιος 33,3) ὁ αἰὼν ἐκεῖνος, καθ' ὃν τὸ ἐμπόριον συνίστατο εἰς ἀπλὴν τῶν πραγμάτων ἀνταλλαγὴν.» Ἀνά-

λογοὶ ἰδέαι εἶχον ἐμπνεύσει καὶ τὸν Λυκούργον, ὅταν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰουστίνου (3,2) «ἀντικατέστησε τὴν ἀνταλλαγὴν εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ νομίσματος καὶ προέγραψε τὸν χρυσοῦν καὶ τὸν ἀργυροῦν ὡς τὴν πηγὴν ὄλων τῶν δεινῶν.» Ὅτι μὲν τοιαῦται τῶν ἐθνῶν ἐποχαὶ χαρακτηρίζονται κυρίως ὑπὸ τῆς στασιμότητος καὶ ὀπισθοδρομήσεως, οὐ δεῖται μακρὰς ἀποδείξεως. Ὅτι ὅμως δὲν φέρει καὶ ἀμύπασαν τὴν εὐθύνην ἡ ἀνταλλακτικὴ οἰκονομία περὶ τούτου ὁ νῦν λόγος.

Ἡ ἀνταλλακτικὴ οἰκονομία δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο σταδία, τὸ ἀρχαῖον καὶ τὸ πεπολιτισμένον. Ἐν μὲν τῷ πρώτῳ εἶναι οὐσιωδῶς ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον διαιρέσεως τῶν ἔργων καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ προσαρμόζεται πρὸς τὴν φύσιν τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων. Ἐν συναλλαγῆς τοῦτέστι καθ' ἃς τὰ οἰκονομικὰ ἐφόδια πρέπει νὰ ὑποδιαιρῶνται κατὰ τὰς χρεῖας τῶν καταναλωτῶν, τὸ ἐπ' ἀνταλλαγῆς σύστημα εἶναι ἀκαμπτον. Ὑποθέσατε κτηνέμπορον ἀπέναντι ὑποδηματοποιῦ καὶ εὑρετε τὸν τρόπον τῆς μεταξὺ αὐτῶν ἀνταλλαγῆς τοῦ ἵππου, τὸν ὅποιον ζητεῖ ὁ μὲν, ἀντὶ τοῦ ζεύγους τῶν ὑποδημάτων, τὰ ὁποῖα ἀναγκαιοῦσιν εἰς τὸν ἕτερον. Ἡ παρατήρησις αὕτη εἶναι οὐσιωδῶς ἐνδεικτικὴ, διότι, ἐν τῷ συνόλῳ τῶν ἀναγκῶν καὶ ἐν ταῖς πρὸς ἕκαστον περιπετεῖαι αὐτῶν, κατὰ πᾶν βῆμα πρέπει ἀείποτε νὰ εὐρίσκωνται ἀπέναντι ἀλλήλων οἱ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης κινούμενοι, καὶ κατὰ τὸ προσῆχον μάλιστα μέτρον. Ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις ἡ μετὰβασίς εἰς τὴν νομισματικὴν οἰκονομίαν ἀποτελεῖ ἀναμφισβητητῶς σημαντικώτατον μοχλὸν εἰς περαιτέρω τοῦ κοινωνικοῦ βίου τελείωσιν (ἰδ. Οἰκ. Ἐπιθ. 1873 σελ. 299). Λειτουργεῖ τῷ ὄντι ἐν τῇ κατ' ἐξοχὴν εὐκινήτῳ τοῦ νομίσματος καθολικῆς πραγματείας τοιαύτης συναλλακτικῆς δυνάμεις, ὥστε ἡ διαίρεσις καὶ ὑποδιαίρεσις αὐτῆς εἰσάγει τὴν κυκλοφορίαν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τοῦ κοινωνικοῦ σώματος, ζωοποιούσα τὸν ὅλον μηχανισμόν αὐτοῦ.

Ἐν τούτοις καθ' ὅσον ἡ ἀνθρωπότης προχωρεῖ, κατὰ το-

σοῦτον ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ νομισματικὴ λειτουργία προώρι-
 ρισται διὰ τὰς ἡμερησίας μᾶλλον τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας συ-
 ναλλαγᾶς. Μόλις ἡ παραγωγικὴ τῆς ἐπικρατείας δύναμις εἰ-
 σέλθη εἰς τὸ στάδιον τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων, εὐθὺς ἡ
 νομισματικὴ κυκλοφορία προδίδει τὴν ἀδυναμίαν τῆς, ὡς π.χ.
 ἐν τῇ Ἀγγλικῇ πρακτικῇ τῆς ζυγίσεως τῶν νομισμάτων ὡς
 κοινοῦ, δυνατόν εἰπεῖν, ἐμπορεύματος. Ἀλλὰ καὶ τὸ μέσον
 τοῦτο βαθμῆδὸν ἐξελέγχεται δύσχρηστον, διότι ἡ τὰ πολύ-
 τιμα μέταλλα κατατίθενται ἐντὸς τραπεζῶν, ἵνα τὰ παντὸς
 εἶδους γραμμάτια τούτων κινήσωσι τὴν καθολικὴν συναλ-
 λαγήν, ἡ αἱ πιστωτικαὶ τῶν ἐμπορευομένων ἀξίαι, πιστοὶ
 ἀντιπρόσωποι τῶν ἐν ταῖς ἀποθήκαις αὐτῶν πραγματειῶν,
 δίδουσι τὸν γενικὸν τῶν ὑποθέσεων τόνον διὰ τῆς πρὸς ἀλλή-
 λας, οὕτως εἰπεῖν, ἀντιδόσεως. Αἱ ἐπόψεις δὲ αὗται, καὶ ἰδίως
 ἡ τελευταία, μᾶλλον συνδέονται πρὸς τὴν ἀνταλλακτικὴν ἢ
 τὴν νομισματικὴν οἰκονομίαν. Ἐν τούτοις ἡ μεγάλη τῶν
 ἐθνῶν πρὸς ἀλλήλα συναλλαγή κέκτηται τὴν μείζονα ἐπὶ
 τοῦ προκειμένου σημασίαν. Κατὰ μέρος δὲ πᾶσα ὑπερβολή,
 ἐπὶ τῶν ὀρίων τῶν νεωτέρων ἐπικρατειῶν ἀνταλλάσσονται
 κατ' ἔτος τοσαῦτα πλούτη, ὥστε οὔτε τὸ δέκατον αὐτῶν ἡ-
 δύνατο νὰ καταμετρήσῃ ἅπασα ἢ ἀπ' αἰῶνος ἀποθησαυρι-
 σθεῖσα τῶν πολυτίμων μετᾶλλων ποσότης. Ὑπὸ εἰδικωτέ-
 ραν δὲ ἔννοιαν οὐδαμῶς πρέπει νὰ λησμονηθῇ τὸ φαινόμε-
 νον τῶν πιστωτικῶν συμφηφιστηρίων, ἐν τοῖς ὁποίοις αἱ ἀ-
 παιτήσεις ἀνταλλάσσονται πρὸς ἀλλήλας μέχρι ποσοτήτων
 ἐντελῶς μυθωδῶν, ὡς π.χ. ἐν τοῖς Clearing-House τοῦ Λονδί-
 νου καὶ τῆς νέας Ἰόρκης εἰς ἑκατοντάδας διλιουνίων δραχ-
 μῶν (περίπου 185 τῷ 1871 ἐν τῇ τελευταίᾳ, καὶ 169 τῷ
 1872 ἐν τῷ πρώτῳ.)

Ἡ ἐποψὶς αὕτη τῆς ἀνταλλακτικῆς οἰκονομίας προώρι-
 σται νὰ λάβῃ μείζονα ἔτι ἀνάπτυξιν ἐν τῇ κοινωνικῇ πρα-
 κτικῇ, ἅμα ὡς ὁ μοχλὸς τῆς πίστεως προδιδασθῇ ἔτι μᾶλ-
 λον εἰς τὴν περαιτέρω κίνησιν τῶν περιουσιῶν. Τὸ ἐμπό-
 ριον π.χ. τῶν παραγγελιοδόχων, ἅμα ὡς συναντηθῶσι
 δύο πρὸς ἀλλήλους τοιοῦτοι, ἀποτελεῖ ἰσχυρωτάτην τοιαύ-

τὴν τινὰ ἀνταλλακτικὴν ἔννοιαν. Ἐκατέρωθεν ἀνοίγονται
 διέξοδοι ἐμπορευμάτων καὶ διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ὑπη-
 ρεσιῶν κινουῦνται ταῦτα τόσον ζωηρῶς, ὅσον καὶ ὑπὸ τὰς
 ἐμπνεύσεις τοῦ λαμπροτέρου χρυσοῦ, ἐπιφυλαττομένης τῆς
 ἐκκαθαρίσεως εἰς τὸ τέλος χρονικῆς τινος περιόδου. Ἡ ἀν-
 ταλλακτικὴ δύναμις τῶν ἐταιρικῶν ὑπηρεσιῶν (εἰς πρόσω-
 πα καὶ κεφάλαια) κέκτηται ἰδιαίτεράν ἐπίσης σημασίαν,
 ἔλαβε δὲ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἐποχῇ τοιαύτην ἀνάπτυξιν, ὥστε
 τὰ μεγαλείτερα τῶν βιομηχανικῶν τοῦ αἰῶνος κατορθω-
 μάτων στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης. Καὶ ἡ γλῶσσα
 δὲ τῶν ἐθνικῶν δανείων δὲν εἶναι βωβὴ πρὸς τὴν νεωτέραν
 τῆς ἀνταλλακτικῆς οἰκονομίας ἐμφάνισιν. Παρατηρήσατε
 τοῦ πτωχοῦ τὸν ὄβολόν! "Ὅταν ἐνωθῶσι πολλοὶ τοιοῦτοι,
 ἡ ἀνταλλακτικὴ μεταξὺ αὐτῶν ὑπηρεσία εἶναι τοιαύτη,
 ὥστε καὶ οἱ δυνάσται τῆς γῆς σπεύδουσι πρὸς αὐτοὺς, ἐκ-
 τείνοντες χεῖρα ὀφειλέτου.

Ἀλλὰ θὰ ἔλεγέ τις ἡ ἀνταλλακτικὴ αὕτη ἔννοια ἀνή-
 κει εἰς τὴν πίστιν. Τίνος ὅμως ἔνεκεν ἡ πιστωτικὴ δὲν ἀ-
 νήκει μᾶλλον εἰς τὴν ἀνταλλαγήν; Τὸ πᾶν συνίσταται εἰς
 τὴν σύμπραξιν ἀνθρώπων καὶ κεφαλαίων, ὅπερ ἀκριβῶς
 ἐστὶ ὑπηρεσιῶν ἀνταλλαγῆ. Ὅσῳ δὲ προβαίνει ὁ ἐθνικὸς
 βίος, τόσῳ αὕτη ἐκτείνεται καὶ δὲν ἔχει ἄλλα ὅρια ἐκτὸς
 ἐκείνων τῆς ἀνθρωπότητος ὀλοκλήρου.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΗΣ ΝΕΟΤΗΤΟΣ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ.

Ἡ μεταξὺ τῶν κεφαλαίουχων καὶ τῶν ἐργατῶν πάλη, ἡ
 ἐν τῷ ἡμετέρῳ αἰῶνι λαμβάνουσα οὐκ ὀλίγον ἐπιφόβους
 διαστάσεις, εἶναι τοσοῦτον ἀδικαιολόγητος ὅσον καὶ ἀσυμ-
 βίβαστος πρὸς τὰ ἀληθῆ ἀμφοτέρωθεν συμφέροντα, καθότι
 ἡ ἄρμονικὴ συμβίωσις τῶν δύο τούτων παραγωγικῶν δυ-

νάμεων, τοῦ κεφαλαίου ἤτοι καὶ τῆς ἐργασίας, εἶναι ἀναγκαῖος ὅρος τῆς ἐπιτεύξεως τοῦ σκοποῦ, ὃν ἑκατέρα ἐπιδιώκει, τῆς ὅσον ἐνεστι, δηλαδὴ, πλειοτέρας παραγωγῆς· διότι καὶ τὸ κεφάλαιον μένει νεκρὸν, ἐν διαζυγίῳ διατελοῦν πρὸς τὴν ἐργασίαν, καὶ ἡ ἐργασία παραλύεται ἄνευ τῆς βοήθειας τοῦ συντηροῦντος αὐτὴν κεφαλαίου. Ἴσον λοιπὸν ὑπάρχει ἑκατέρωθεν ἐνδιαφέρον, ὅπως οὔτε ἡ ἐργασία διάκειται ἐχθρικῶς πρὸς τὸ κεφάλαιον, οὔτε τὸ κεφάλαιον δεσποτικῶς πρὸς τὴν ἐργασίαν. Ἐναργές δὲ εἶναι ὅτι ἐνθα τὰ κεφάλαια εἰσὶν ἐν ἀφθονίᾳ, ἐκεῖ καὶ ἡ ἐργασία εἶναι μᾶλλον περιζήτητος, ἐνθα δὲ ἡ ἐργασία κινεῖται δραστηριότερον, ἐκεῖ καὶ ἡ τῶν κεφαλαίων δημιουργία ἀποβαίνει μᾶλλον ζωηρά.

Ἄλλ' ἐνῶ ὁ οἰκονομολογικὸς οὗτος νόμος εἶναι γενικωτάτης ἐννοίας, τὰ πάθη τῆς ἡμέρας καὶ τὸ χειρότερον τῆς βαρείας ἀνάγκης ἐπισκοτεῖουσιν αὐτὸν ἐντὸς τῶν ἐργατικῶν τῆς κοινωνίας τάξεων, τῶν ὁποίων αἱ ἀτυχέστερον ἀποκατεστημένοι ἐπιρρίπτουσι τὸ βᾶρος τῶν κοινωνικῶν συμφορῶν εἰς τὰς εὐπορωτέρας. Ἡ τάσις δὲ αὕτη, ἰδίως ἐν δυσκόλοις ἐποχαῖς, περιλαμβάνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φοβερά κινδύνων σπέρματα, καὶ πρέπει ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη νὰ ἀχοληθῶσιν ἀνευδότως εἰς τὴν ἐκ μακρᾶς ἐποχῆς ἐκρίζωσίν των, πρὶν ἢ τούτέστι βλαστήσωσι καὶ οἱ καρποὶ αὐτῶν κατακλύσωσι τὴν ἐπικράτειαν.

Βεβαίως ὅταν ἐν ταύτῃ πλημμυρῆσῃ ἡ ἐνδοια, ἐπιβάλλεται ὡς ἀνάγκη τις ἡ συντήρησις τῆς πειναλέας τοῦ ἔθνους μερίδος. Ἡ φιλανθρωπία τῆς ἐπικρατείας καὶ τῶν εὐπόρων αὐτῆς τάξεων εἶναι τότε οὐχὶ ἀπλῶς θρησκευτικὴ ἀρετὴ, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ πολιτικὴ φρόνησις. Καὶ ἡ μετανάστευσις δὲ πρὸς χώρας ἡττον κατωκημένας δὲν φαίνεται ἐν τοιαύταις κοινωνικαῖς ἀτυχίαις μικρᾶς σημασίας μέθοδος, ὅπως ἀποδεικνύει ἡ μακρὰ κατ' αὐτὴν πρακτικὴ τῶν ἀρχαίων καὶ νέων ἔθνῶν. Ἐν τούτοις τὸ κυριώτερον πάντοτε εἶναι πρὸ τῆς θεραπείας τῆς νόσου ἡ πρόληψις μᾶλλον αὐτῆς. Πρέπει λοιπὸν νὰ μελετηθῶσιν ἰδιαιτέρως τὰ αἴτια καὶ

νὰ καταπολεμηθῶσιν εἰς τὴν πηγὴν των, ἐὰν πρόκειται νὰ ἀπαλλαγῇ κατὰ τὰ ἐνόητα ἡ κοινωνία ἐκ τῶν θλιβερῶν καὶ ἐπικινδύνων ἀποτελεσμάτων αὐτῶν.

Μεταξὺ τῶν διαφορῶν αἰτίων κατὰ πρώτιστον λόγον δεόν νὰ σημειωθῇ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ ἐλλειπῆς οἰκονομικὴ ἀνατροφή τῶν μελῶν τῆς ἐνδοεὺς τάξεως. Ἐπρεπεν αἱ ἀρχαὶ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας καὶ αἱ πρακτικαὶ τοῦ πλουτισμοῦ πληροφοραὶ νὰ διαδίδωνται ἐν ταῖς κοινωνίαις ἀπὸ τῶν ἀπαλῶν ἐτι ἡλικιῶν αὐτῆς. Τὰ δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ σχολεῖα ἀπὸ ἀπλῶς γραμματικῶν ἔπρεπε συγχρόνως νὰ εἶναι καὶ οἰκονομικά. Ἡ μέθοδος τῆς ἀποκαταστάσεώς τινος ὡς κεφαλαιούχου δὲν ἔπρεπε νὰ ἀφίνηται εἰς τὴν τύχην τῶν αὐτοδιδάκτων. Καὶ ὅπως ὁ παῖς διδάσκεται τὴν γραμματικὴν καὶ τὴν ἀριθμητικὴν, ἔπρεπε νὰ μανθάνῃ καὶ τὴν ἐργατικὴν καὶ ἀποταμιευτικὴν. Αἱ δύο αὗται ὁδηγοῦσιν εἰς τὴν οἰκονομικὴν τῶν ἀτόμων καὶ τῶν κοινωνιῶν εὐεξίαν. Ὑπὸ δὲ τὴν αἰγίδα αὐτῶν ἡ μεταξὺ κεφαλαιούχων καὶ ἐργατῶν ἐχθρότης ἐξασθενεῖ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὅσος δέδοται εἰς τὴν δύναμιν τοῦ οἰκονομικοῦ φωτισμοῦ τῶν ἀνθρώπων. Ἐργασία καὶ οἰκονομία, ἰδοὺ δύο βάσεις αἰώνια· «ἐὰν τις εἶπῃ ὑμῖν, λέγει ὁ Φραγκλῆνος, ὅτι δύνασθε νὰ πλουτίσητε ἄλλως πῶς ἢ διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς οἰκονομίας, δυσπιστεῖτε πρὸς τοὺς λόγους του· εἶναι δηλητήριον.»

Ἐὰν ἐπρόκειτο θεωρητικῶς νὰ πραγματευθῇ τις περὶ τῶν ἀγαθῶν ἀποτελεσμάτων τῆς φιλοπονίας καὶ τῆς οἰκονομίας, τὸ ἔργον θὰ ἦτο πρόχειρον εἰς τοὺς γνωρίζοντας τὴν τέχνην τοῦ γράφειν καὶ τοῦ ὀμιλεῖν. Ἡ τέχνη ἐν τούτοις τῆς διδασκαλίας, καὶ ἰδίως πρὸς τὰς μικρὰς ἡλικίας, ἔχει τι ἰδιαιτέρον. Πρέπει νὰ ἐνδύσῃ τις τὰς ἰδέας του δι' εἰκόνων, ἵνα ἐντυπώσῃ αὐτὰς ἐπὶ τῶν νεαρῶν ψυχῶν τῶν ἀκροατῶν του. Ἡ ἀπὸ παραδειγμάτων καὶ πρακτικῶν μαθημάτων μεταξὺ διδασκάλου καὶ μαθητοῦ πνευματικὴ κοινωνία εἶναι λοιπὸν πρώτης ἀνάγκης μέθοδος, ὅπως τεθῆ εἰς ἐνέργειαν ἡ φαντασία τῶν παιδῶν καὶ συντελεσθῶσιν αἱ ἐπιθυμηταὶ εἰς τὸ πνεῦμα αὐτῶν ἐντυπώσεις. Πρέπει ἡ οἰκονομία νὰ ἀνα-

πτύσσεται εἰς τὰ ἀπλούστερα τοῦ κοινοῦ βίου ἔργα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν μαθητῶν, καὶ νὰ ἀποδεικνύονται αἱ εὐ-ἀρεστοὶ ἢ ὀδυνηραὶ συνέπειαι διὰ τρόπον, ὅστις νὰ μὴ ἐξαιλείφεται μετ' ὀλίγον ἐκ τῆς μνήμης. Ἀνάγκη λοιπὸν προηγουμένης μορφώσεως καταλλήλων διδασκάλων καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, καθὼς καὶ ὑπὸ πολλὰς ἄλλας.

Ἡ οἰκονομικὴ διδασκαλία τοῦ λαοῦ εἶναι ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον προηγήθησαν τὰ μᾶλλον πεπολιτισμένα τῶν ἐθνῶν. Γνωστὴ εἶναι ἡ μεγίστη διάδοσις τῶν οἰκονομικῶν σχολείων ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἐπίσης ἐν Βελγίῳ ἡ πρότυπος σχολὴ τοῦ Gand ἰδιαιτέρως ἀποβλέπει εἰς τὴν οἰκονομικὴν κατάρτισιν τῶν ἐξ αὐτῆς δημοτικῶν διδασκάλων πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διὰ τῶν δημοτικῶν σχολείων διαδόσεως τῶν ἀρχῶν τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας εἰς τὸν λαόν. Βεβαίως θὰ ἦτο μακρὸν νὰ ἐκθέσῃ τις τὰς διαφοροὺς διευθύνσεις τῆς διδασκαλίας ταύτης. Διὰ τοῦτο ἀρκοῦμαι ἀπλῶς εἰς σχεδιάγραμμά τι ἐπ' αὐτῶν.—Τί εἶναι τὸ κεφάλαιον; Ἐργασία ἀποτεταμιευμένη. Ποία εἶναι ἡ μοναδικὴ πηγὴ τοῦ; Ἡ οἰκονομία: Περιορισμὸς λοιπὸν τῶν ἐπιθυμιῶν, ὑποταγὴ τῶν παθῶν, ἐκπλήρωσις τῶν καθηκόντων πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους, κατάπνιξις τῶν τεχνητῶν ἀναγκῶν, τὰς ὁποίας δυστυχῶς ἢ διαφθορὰ εἰσάγει ὑπὸ τοσοῦτον ἐπαγωγὰ χρώματα, ἀνάπτυξις τῆς ἰδέας τῆς εὐθύνης, καλλιέργεια τοῦ αἰσθήματος τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς πεποιθήσεως εἰς ἑαυτὸν, ἐξήγησις τῶν σχέσεων τῆς πολιτείας πρὸς τὸ ἄτομον, ἀνάπτυξις τῆς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν διαφορῶν κοινωνικῶν τάξεων ὑφισταμένης οἰκονομικῆς ἀλληλεγγύης, διαφώτισις τοῦ ἐν τῇ προαγωγῇ ὅλων περιεχομένου κοινωνικοῦ συμφέροντος, κλπ.

Ἡ καταπολέμησις τῶν παθῶν, τὰ ὁποία ἀποτελοῦσι τὴν κυρίαν τῶν οἰκονομικῶν συμφορῶν βάσιν, πρέπει νὰ ἀρχίζῃ λίαν ἐνωρὶς, καθὼς καὶ ἡ βιομηχανικὴ τῶν νέων ἐργατῶν διεύθυνσις. Ὁ κ. Laurent ἐσυμβούλευε τοὺς μαθητάς του, ἵνα ἐπισκέπτωνται τὰ ἱερογραφικὰ σχολεῖα ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἐν τῷ πνεύματι αὐτῶν ἀναπτύξεως καλλιτεχνικῶν

τάσεων, αἵτινες τοσοῦτον συμβάλλουσιν εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ χαρακτῆρος καὶ εἶναι συγχρόνως τόσον εὐπόκτητοι διὰ τῆς ὁράσεως. Περισσότερον δὲ νὰ ἀποδειχθῇ ἢ ἐν τῷ μέλλοντι τοῦ ἐργατικοῦ σταδίου ἐπιρροὴ τῆς τῆς τῆς προπαρασκευῆς, ὅσον ἀφορᾷ τὴν τελειότητα τῶν βιομηχανημάτων καὶ τὴν ἠθικὴν συγχρόνως καὶ πνευματικὴν ὑπεροχὴν τῶν ἐργαζομένων αὐτά.

Ἡ οἰκονομικὴ διδασκαλία δύναται νὰ ἀντλήσῃ ἐκ τῶν νεωτέρων προόδων τῆς βιωτικῆς μεγάλα μέσα εἰς ἀρμονικὴν τῶν κοινωνικῶν ἀποκατάστασιν. Ἡ ἐπὶ τῆς ζωῆς π. γ. ἀσφάλεια εἶναι οἰκονομικὸν ἐλατήριο, τοῦ ὁποίου αἱ ἐν Ἀγγλίᾳ μεγάλα ὑπηρεσίαι εἶναι παντὸς λόγου ἀνώτεραι. Καθὼς λέγει ὁ κ. Le Play, ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἕκαστος βιομήχανος προνοεῖ περὶ τῆς περιπτώσεως, καθ' ἣν ἄωρος θάνατος δὲν ἤθελε τῷ ἐπιτρέψῃ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὰ τέκνα του. Ἡ δὲ πρόνοια αὕτη ἐνεργεῖται κατὰ διαφοροὺς τρόπους, ἐν οἷς διαπρέπει ὁ τῆς ἀσφαλείας τῆς ζωῆς. Ἡ διάδοσις τοῦ συστήματος τούτου ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐργατικῶν πληθυσμῶν ἀποτείνεται ἰδίως κατὰ τῆς ἐξαίφνης διασπορᾶς τῶν οἰκογενειῶν εἰς πὰς ὁδοὺς, ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν. Μέγα μέρος τῶν κοινωνικῶν δυσχερειῶν ὀφείλεται εἰς τὴν φυσικὴν ταύτην καταστροφὴν τοῦ βιωτικοῦ δράματος, κατὰ τῆς ὁποίας ἡ ἀσφαλιστικὴ πρόνοια ἔπρεπεν ἀπανταχοῦ νὰ λαμβάνῃ τὰ δυνατὰ αὐτῆς μέτρα.

Ἐν γένει φρόνησις, τάξις καὶ οἰκονομία, ἠνωμένοι μετὰ τῆς πεφωτισμένης ἐργασίας καὶ τῆς περὶ τοῦ μέλλοντος προνοίας εἶναι προωρισμένοι εἰς τὴν τελικὴν τῶν κοινωνικῶν διαμόρφωσιν. Καὶ ὅταν βλέπωμεν ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι διὰ τῶν μέσων τούτων σχηματίζουσι περιουσίας καὶ κοινωνικὰς ὑπολήψεις, ἀρχίζοντες πολλὰκις ἐκ τοῦ μηδενός, πρέπει νὰ πεισθῶμεν ὅτι ὅσον περισσότερο διαδίδονται αἱ περὶ τῶν μέσων τούτων ἰδέαι, τόσῳ θέλει ἀναπτυχθῆ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν δι' αὐτῶν ἀναβαινόντων τὴν κοινωνικὴν κλίμακα.

ΚΙΝΗΣΙΣ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ ΕΝ ΤΟΥΡΚΙΑΙ.

Ἡ παντελής ἔλλειψις ἐπισήμων καταστατικῶν πληροφοριῶν ἐν Τουρκίᾳ, ἀναγκάζει τὸν ἀσχολούμενον εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀριθμητικῶς παριστανομένων κοινωνικῶν γεγονότων, ἵνα, προκειμένου περὶ τῆς χώρας ταύτης, καταφεύγη εἰς πηγὰς, ὧν τὸ διαυγές δὲν εἶναι πάντοτε ἀναμφίβολον.

Ἐνεκα τῆς διοικητικῆς ταύτης περὶ τὴν Καταστατικὴν ὀλιγωρίας πληρεστάτη ἐπικρατεῖ ἐν Τουρκίᾳ ἄγνοια οὐ μόνον περὶ τῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ περὶ πάντων ἐν γένει τῶν στοιχείων τῶν ἀποτελούντων τὸ οἰκονομικὸν κεφάλαιον τοῦ τόπου, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων τῆς πρωτεύουσας, ὃν ἄλλοι μὲν, ὡς λ. χ. τὸ ἡμερολόγιον τῆς Γόθας, ὑπολογίζουσιν εἰς 400—500 000, ἄλλοι δὲ εἰς 900 000, καὶ ἄλλοι εἰς 1 200 000.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν κίνησιν τῆς ναυτιλίας, περὶ αὐτῆς τοῦλάχιστον εὐρίσκομεν πληροφορίας τινὰς ἐν τοῖς κατὰ τὸ 1871 δημοσιευθεῖσι πρακτικοῖς τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Διεθνoῦς Ὑγειονομικοῦ Συμβουλίου καὶ ἐν ἐκθέσει τινὶ τοῦ αὐτοῦ Συμβουλίου, ἣτις ἐδημοσιεύθη τῷ 1873. Ἀλλὰ καὶ αἱ πληροφορίες αὗται, ἐκτὸς ὅτι περιορίζονται εἰς μόνην τὴν κίνησιν τῶν ἐτῶν 1859—1866 καὶ τοῦ 1872, παραλειπομένης ὀλοκλήρου τῆς ἐν τῷ μεταξύ ἐξαιτίας, μόνον τὸν ἀριθμὸν τῶν κατάπλων καὶ τὸ ποσὸν τῶν τόνων γνωστοποιούσιν, οὐδεμίαν δὲ ἐτέραν παρέχουσι διασάφησιν πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τοῦ οἰκονομικοῦ τούτου φαινομένου.

Ἀπὸ τῆς 1 Μαρτίου 1872 μέχρι τῆς 28 Φεβρουαρίου 1873 κατέπλευσαν εἰς ἅπαντας τοὺς λιμένας τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἐξαιρουμένης τῆς Κωνσταντινου-

πόλεως, 207 375 σκάφη, χωρητικότητος ὁμοῦ τόνων 13 280 796, ἦτοι:

Ὀθωμανικά	174 354	τόνων	4 400 632
Ξένα	33 024	»	8 880 164.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σκαφῶν, 84 0[0 ἀνήκουσιν εἰς τὴν ὀθωμανικὴν σημαίαν, καὶ 16 0[0 εἰς τὰς ξένας· ὑπὸ τὴν ἔποψιν ὅμως τῶν τόνων 67 0[0 ἀνήκουσιν εἰς τὰ ξένα πλοῖα καὶ 33 0[0 εἰς τὰ ὀθωμανικά. Τὰ ὀθωμανικά πλοῖα, μολονότι ἀριθμητικῶς ὑπέρτερα τῶν ξένων κατὰ 525 0[0, ὑπολείπονται ὅμως αὐτῶν ὡς πρὸς τοὺς τόνους πλέον τῶν 100 0[0. Ὡστε ἔνδεκα σχεδὸν ὀθωμανικά σκάφη ἐχρειάσθησαν, ὅπως ἐκτελέσωσιν ἐργασίαν ἴσην πρὸς ἓν ξένον. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι ἐκ τῶν ὀθωμανικῶν 148 375 σκάφη, 1 492 148 τόνων, ἦσαν ἀκτοπλοῖκά, τὰ δὲ κυρίως πλοῖα συμποσοῦνται εἰς 25 979, τόνων 2 908 484, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ σύγκρισις αὐτῶν πρὸς τὰ ξένα παρουσιάζει μεγίστην δυσαναλογίαν, τῆς μὲν χωρητικότητος τῶν ξένων οὔσης κατὰ μέσον ὄρον 269 τόνων δι' ἕκαστον πλοῖον, τῆς δὲ τῶν ὀθωμανικῶν μόνον 112 τόνων. Σημειωτέον δὲ, ὅτι μεταξὺ τῶν ὀθωμανικῶν συγκαταριθμοῦνται οὐ μόνον τὰ καθαρῶς Τουρκικά καὶ τὰ ὑπὸ τουρκικὴν σημαίαν πολυάριθμα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς σκάφη, ἀλλὰ καὶ τὰ Αἰγυπτιακά, τὰ Ρουμουνικά, τὰ Σερβικά καὶ τὰ Σαμικά.

Ἐὰν συγκρίνωμεν τὴν κίνησιν ταύτην τῆς ναυτιλίας πρὸς τὴν κατὰ δέκα ἔτη ἀρχαιοτέραν τοῦ 1862—63, παρατηροῦμεν ὅτι αὕτη συνεποσοῦτο εἰς 125 993 σκάφη, χωρητικότητος ὁμοῦ τόνων 5 105 714. Ἐν διαστήματι ἄρα δέκα ἐτῶν ἐπῆλθεν αὐξήσις κατὰ 65 % ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πλοίων, καὶ κατὰ 160 % ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τῶν τόνων. Ἡ αὐξήσις αὕτη, τεκμήριον οὔσα τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐμπορίου, τοῦτέστι τῆς ὑλικῆς προόδου τοῦ τόπου, ἠκολούθησε τὴν ἐπομβένην κατ' ἔτος πορείαν:

Ἔτη 1859—60,	Σκάφη	143 405,	Τόνοι	5 244 600
» 1860—61	»	117 447	»	5 666 742
» 1864—62	»	142 294	»	5 275 907
» 1862—63	»	125 993	»	5 405 744
» 1863—64	»	144 376	»	7 035 947
» 1864—65	»	143 190	»	8 634 093
» 1865—66	»	142 052	»	7 773 898

Ἡ ἐν τῇ ἐπταετείᾳ ταύτῃ περιόδῳ κατὰ μέσον ὄρον ἐνιαυσία κίνησις περιλαμβάνει 128 360 σκάφη καὶ 6 368 700 τόνους, ὥστε τὸ 1872—73 ὑπερτερεῖ αὐτῆς κατὰ 79 000 σκάφη, ἤτοι κατὰ 62 % καὶ κατὰ 6 894 000 τόνους, ἤτοι κατὰ 108 %.

Ἡ παρατηρουμένη δυσαναλογία μεταξὺ τῆς ἀυξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σκαφῶν καὶ τοῦ ποσοῦ τῶν τόνων (62 / ἀπέναντι 108 %) πηγάζει ἐκ τῆς σπουδαίας ἐκτάσεως, ἣν κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἔλαβεν ἡ ἀτμοπλοία μετὰ τῶν μεγαλειτέρας χωρητικότητος σκαφῶν αὐτῆς. Δυστυχῶς οὐδεμίαν εὐρίσκομεν καὶ περὶ τούτου ἀκριβῆ πληροφορίαν, συγκαταλεγομένων ἀδιακρίτων ἐν τοῖς πίναξι τοῦ ὕγειονομείου τῶν ἀτμοκινήτων μετὰ τῶν ἰστιοφόρων. Ἐκτός δὲ τούτου οὔτε τὴν ἐθνικότητα τῶν ξένων πλοίων διασαφίζουσιν οὗτοι, ὅπως γνωσθῆ ἡ συμμετοχὴ ἐκάστης σημαίας ἐν τῇ κινήσει ταύτῃ.

Ἐνδεικτικώτεροι ὡς πρὸς αὐτὰ εἰσὶν οἱ πίνακες καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν κίνησιν τοῦ λιμένος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καίτοι ἀφ' ἑτέρου καθυστεροῦσιν ὡς πρὸς τὴν ἀκριβειαν τοῦ ἀποτελέσματος, διότι συγκαταλέγουσι μετὰ τῶν ἀφορώντων τὴν Κωνσταντινούπολιν κατάπλων, καὶ τὰ ἀπλῶς προσεγγίσαντα αὐτὴν πλοῖα, τὰ προωρισμένα διὰ τὸν Δούναβιν καὶ τοὺς Ρωσικοὺς λιμένας τοῦ Εὐξείνου. Τοιοῦτότρόπως ἀπὸ τῆς 1 Μαρτίου 1872 μέχρι τῆς 28 Φεβρουαρίου 1873 κατέπλευσαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Κωνσταντινουπόλεως 43 582 πλοῖα χωρητικότητος 4 878 548 τόνων, ἤτοι ἰστιοφόρα 39 907 τόνων 2 843 442, καὶ ἀτμοκίνητα 3 657 τόνων 2 065 076.

Ἡ κίνησις τοῦ λιμένος τούτου ἀπὸ τοῦ 1862 μέχρι τοῦ 1866 παρουσιάζει τὸ ἐξῆς ἀποτέλεσμα:

Ἔτη	Ἰστιοπλοῖα	Τόνοι	Ἀτμοπλ.	Τόνοι	Σύνολ. τόν.
1862—63	33645	2866006	4970	537849	3403825
1863—64	33503	2787416	4402	588770	3376186
1864—65	44059	3305503	4227	751435	4052938
1865—66	34579	3057909	4357	80805	3865966

Τουτέστι κατὰ μέσον ὄρον ἐτησίως

Πλοῖα	Τόνοι	Ἀτμοπλοῖα.	Τόνοι	Σύνολ. τόνων
35690	3003200	1189	671520	3674728.

Ἐπερτερεῖ ὅθεν ἡ κίνησις τοῦ 1872—73 τὴν τῆς ἀνωτέρω τετραετοῦς περιόδου ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν σκαφῶν κατὰ 18 0)0 καὶ ὡς πρὸς τὸ ποσὸν τῶν τόνων κατὰ 33 0)0. Ἄλλ' ἡ ὑπεροχὴ τῆς χωρητικότητος ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ ἀτμοκίνητα σκάφη, διότι τὰ ἰστιοφόρα καίτοι ἀριθμητικῶς ὑπέρτερα τῶ 1872—73 κατὰ 12 0)0, ὡς πρὸς τὴν χωρητικότητα ὅμως αὐτῶν καθυστεροῦσι τῆς τοῦ 1862—66 κατὰ 6 0)0. Τὰ ἀτμοπλοῖα ἀπ' ἐναντίας παρουσιάζουσιν αὐξήσιν κατὰ 2 486 σκάφη καὶ κατὰ 1 393 558 τόνους, τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύει ἐναργέστατα ὅτι ὁ ἀτμὸς τείνει καὶ ἐνταῦθα νὰ καταβάλη τὸ ἴστιον.

Τὸ ἀνήκον μέρος εἰς τὴν ναυτιλίαν ἐκάστης ἐθνικότητος ἐν τῇ κινήσει ταύτῃ δεικνύει ὁ ἐπόμενος πίναξ:

Πλοῖα	Ἰστιοφόρα	Τόνων	Ἀτμοκίνητα	Τόνων	Σύνολον τόνων
Ἀγγλικὰ	629	208595	1750	1051528	1260177
Ὄθωμανικὰ	32697	831882	706	188543	1020425
Ἑλληνικὰ	3450	638962	18	2663	641625
Αὐστριακὰ	755	284579	400	307100	591679
Ἰταλικὰ	1448	550262	148	35760	586022
Ρωσικὰ	516	152894	265	237946	390837
Γαλλικὰ	7	2118	306	167713	169831
Σουηδ. καὶ Νορβ.	218	76570	12	8407	84957
Γερμανικὰ	177	62160	4	3444	65304
Βελγικὰ	2	1127	36	36090	37217
Ὄλλανδικὰ	3	2106	23	20529	22635
Δανικὰ	1	550	7	5599	6149
Ἀμερικανικὰ	4	1660	—	—	1660
	39907	2813442	3675	2065076	4878518

Υπό τὴν ἔποψιν ὄθεν τῶν τόνων, 26 0)0 ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν σημαίαν, 24 0)0 εἰς τὴν Τουρκικὴν, 13 0)0 εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, 12 0)0 εἰς τὴν Αὐστριακὴν, 12 0)0 εἰς τὴν Ἰταλικὴν, 8 0)0 εἰς τὴν Ῥωσικὴν, 3 $\frac{1}{2}$ 0)0 εἰς τὴν Γαλλικὴν, καὶ 4 $\frac{1}{2}$ 0)0 εἰς τὰς λοιπὰς σημαίας.

Ἀπὸ τοῦ 1862 μέχρι τοῦ 1866 αἱ ἀναλογίαι εἶχον ὡς ἑξῆς:

Πλοῖα	1862—63	1863 64	1864-65	1865-66
᾽Οθωμανικά	20 $\frac{0}{10}$	19 $\frac{0}{10}$	17 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{10}$	17 $\frac{1}{10}$
Ἑλληνικά	17 »	17 $\frac{1}{4}$ »	16 $\frac{1}{4}$ »	19 $\frac{1}{4}$ »
Ἰταλικά	15 $\frac{1}{2}$ »	15 $\frac{3}{4}$ »	18 $\frac{1}{2}$ »	18 $\frac{3}{4}$ »
Ἀγγλικά	15 »	15 $\frac{3}{4}$ »	15 »	13 $\frac{1}{2}$ »
Αὐστριακά	14 »	15 »	14 $\frac{1}{4}$ »	13 $\frac{1}{2}$ »
Ῥωσικά	7 »	7 »	7 »	7 »
Γαλλικά	4 »	5 »	5 »	5 $\frac{1}{4}$ »
Διάφορα	7 $\frac{1}{2}$ »	5 »	6 $\frac{1}{4}$ »	5 $\frac{3}{4}$ »

Μόνη λοιπὸν ἐξ ὄλων τῶν σημαίων ἡ Ἀγγλικὴ χάρις εἰς τὴν ὑπεροχὴν αὐτῆς ἐν τῇ ἀτμοκίνητῳ ναυτιλίᾳ κατώρθωσεν ἐν βραχυτάτῳ διαστήματι, νὰ διπλασιάσῃ σχεδὸν τὴν ἐνέργειάν της, καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῇ κινήσει τοῦ λιμένος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ἡ ᾽Οθωμανικὴ ὁμῶς ναυτιλία, ἀπολύτως ἐξεταζομένη, παρουσιάζει ἐπίσης σπουδαιστάτην αὐξήσιν, διότι ἐνῶ ἐν τῇ κινήσει τοῦ 1862—63 ἠρίθμει τόνους 673 535, ἐν τῇ τοῦ 1863—64 τόνους 637 573, ἐν τῇ τοῦ 1864—65 τόνους 711 245, καὶ ἐν τῇ τοῦ 1865—66 τόνους 654 190, ἀνεβιβάσθη ἐν τῇ κινήσει τοῦ 1872—73 εἰς τὸ ποσὸν 1 020 425 τόνων.

Ἡ φαινομένη ἐλάττωσις ἐν ταῖς ἀναλογίαις τῶν πλείστων ἐκ τῶν λοιπῶν σημαίων δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ἀπολύτως. Ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν ἡ ἐν Τουρκίᾳ καθόλου τῆς ναυτιλίας κίνησις παρέστησεν αὐξήσιν κατὰ 33 τοῖς 0)0, δὲν ἠδυνήθησαν πᾶσαι αἱ μετ' αὐτῆς ἐμπορευόμεναι χῶραι νὰ λάβωσιν ἀνάλογον τῆς αὐξήσεως ταύτης μέρος. Ἐν τούτοις ἡ τάσις ὄλων εἰς ἀνάπτυξιν τῆς οἰκείας δραστηριότητος

εἶναι προφανῆς ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν τόνων καθ' ὅλην τὴν περίοδον 1862—66, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ ἐπομένου πίνακος:

	1852—36	1863—64	1864—65	1865—66
Σημαῖαι	Τόννοι	Τόννοι	Τόννοι	Τόννοι
᾽Οθωμανικὴ	673535	637573	711245	654190
Ἑλληνικὴ	574529	596358	656664	741389
Ἰταλικὴ	527770	532304	749159	719456
Ἀγγλικὴ	512392	531424	604002	518097
Αὐστριακὴ	490187	500481	582275	515385
Ῥωσικὴ	2355 8	241505	282000	277426
Γαλλικὴ	141708	172103	197473	205803

Ἄρα γε ἡ παρηγορητικὴ αὐτὴ μεταξὺ τῶν διαφόρων σημαίων τάσις πρὸς ἀνάπτυξιν ἐξηκολούθησε πρὸς ὅλας καὶ ἐν ἔτει 1872—73; Πρέπει ἰδιαιτέρως νὰ σημειώσωμεν τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Ἰταλικὴν, διότι ἀμφότεραι παριστῶσι σπουδαίας ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην καθυστερήσεις. Οὕτως ἡ μὲν Ἑλληνικὴ ἐν τῇ κινήσει τοῦ 1872—73 παρουσιάζει ἔλλειμα 99 764 τόνων ἀπέναντι τῆς τοῦ 1865—66· ἡ δὲ Ἰταλικὴ μείζονα ἐτι ἐλάττωσιν ὑπέστη, διότι ἐν ᾧ κατὰ τὸ 1864—65 ἠρίθμει τόνους 749 159 καὶ 719 456 κατὰ τὸ 1865—66, ἐν τῇ κινήσει τοῦ 1872—73 παρίσταται μόνον διὰ 586 022 τόνων.

Ἡ αἰτία τοῦ φαινομένου τούτου εἶναι προφανῆς. Ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν ἡ ταχύτης ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν πάσης ἐργασίας, ἡ ἰστιοφόρος ναυτιλία καθυστεροῦσα ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ταχύτητος, ἐπεταὶ ὅτι θέλει ὑποχωρεῖ, καθ' ὅσον αὐξάνει ἡ ἀτμοκίνητος. Οἱ πρακτικώτατοι Ἀγγλοὶ ἐννοήσαντες ἐγκαίρως τὰ μεγάλα πλεονεκτήματα τοῦ ἀτμοῦ, ἐπεδόθησαν ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1870 εἰς ναυπήγησιν ἀτμοκίνητων. Ἡ ἰστιοφόρος αὐτῶν ναυτιλία, ἥτις συνέκειτο τῷ 1869 ἐκ πλοίων 35 538, χωρητικότητος ὁμοῦ τόνων 6 152 000, κατὰ τὸ 1873 ἠρίθμει μόνον 32 230 σκάφη τόνων 5 468 492, τούτέστιν ἐν διαστήματι τεσσάρων ἐτῶν ὑπέστη ἐλάττωσιν κατὰ 11 0)0. Ἀπ' ἐναντίας τὰ ἀτμοκί-

νητα τῶν Ἀγγλων ἐκ 3 549 τῶ 1869 τόνων 1 033 247, ἀνέρχονται κατὰ τὸ 1873 εἰς 4 595 τόνων 1 825 738, παρουσιάζοντα οὕτω αὐξήσιν κατὰ 76 0) ἐν διαστήματι τεσσάρων ἐτῶν. Ἐνῶ δὲ κατὰ τὸ 1869 ἐναυπηγήθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ ἱστιοφόρα χωρητικότητος 230 762 τόνων ἀπέναντι ἀτμοκινήτων χωρητικότητος 123 525 τόνων. ἔκτοτε ἡ ναυπήγησις τῶν μὲν ἱστιοφόρων ἐλαττοῦται μεγάλως περιοριζομένη εἰς τόνους 99 598 τῶ 1870, εἰς 56 545 τῶ 1871, εἰς 54 967 τῶ 1872 καὶ εἰς 88 532 τῶ 1873. τῶν δὲ ἀτμοκινήτων ἀπ' ἐναντίας αὐξάνει σπουδαίως, ναυπηγηθέντων τοιούτων τῶ 1870 μὲν 219 435 τόνων, τῶ 1871 δὲ 297 810, τῶ 1872 δὲ 438 004, τῶ 1873 δὲ 282 134, καὶ τοὶ ἐπικρατούσης τῆς κρίσεως τῶν γαιανθράκων καὶ τοῦ σιδήρου ὄντος λίαν ὑπερτετιμημένου.

Ἡ ἱστιοφόρος ναυτιλία βεβαίως δὲν θέλει ἐκλείψει, ἀλλὰ τῆς βασιλείας τῆς θαλάσσης ἀνηκούσης τοῦ λοιποῦ εἰς τὸν ἀτμόν, ἢ κατ' ἐξοχὴν ναυτικῆ Ἑλλάδος δεόν ναυπηγηθῆ ἐγκαιρῶς τὸ παράδειγμα τῆς Ἀγγλίας, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὸ μέλλον τῆς ναυτιλίας τῆς.

Γ. ΑΘΗΝΟΥΕΝΗΣ.

ΠΕΡΙ

ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΚΡΑΤΗΣΕΩΣ.

Ὁ θεσμός τῆς προσωπικῆς κρατήσεως ἡγείρεν ἀπὸ ἰκανοῦ χρόνου οὐκ ὀλίγας ἀμφισβητήσεις περὶ τοῦ δικαίου καὶ χρησίμου αὐτοῦ. Ὡς λείψανον τῶν περὶ δουλείας ἀρχῶν τῶν ἀρχαίων κοινωνιῶν ἐπέζησεν τῇ δουλείᾳ, ἀπολέσας μὲν τὸν κατ' αὐτὴν ἄγριον καὶ σκληρὸν χαρακτῆρα, διαπλασθεὶς δὲ συμφωνότερον πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ καὶ τὰς γενικὰς τῶν νομοθεσιῶν τάσεις. Χάρις εἰς τὴν

μεταβολὴν ταύτην ἡ προσωπικὴ κρατήσις διεσώθη ἐπὶ αἰῶνας ἐν τοῖς πλείστοις τῶν νεωτέρων ἐθνῶν, ἐξ ὧν παρέλαβεν αὐτὴν καὶ ὁ ἡμέτερος νομοθέτης.

Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, ἣτις ἠθέλησε νὰ ἐξετάσῃ τὰ πάντα καὶ ἰδίως τὰ ἀναγόμενα εἰς τὸ δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν δίκαιον, ἀπεδοκίμασε καὶ τὴν προσωπικὴν κρατήσιν ὡς θεσμὸν ἀπρηχαιωμένον, ἀδικον καὶ ἀνωφελῆ. Ἐν τούτοις καταργηθέντος τούτου τῇ 9 Μαρτίου 1793, μετὰ τρία ἔτη ἐνδίδουσα ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἐμπορίου ἐπανήγαγεν αὐτὸν ἐκ νέου εἰς ἰσχύν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ προσωπικὴ κρατήσις ἐστηρίχθη μὲν πλείοτερον ἐν τῇ νομοθετικῇ τῶν ἐθνῶν ἀποκαταστάσει, ἐδοκίμασεν ὅμως ἀφ' ἐτέρου δεινὰς ἐκ μέρους τῆς ἐπιστήμης προσβολὰς. Διάσημοι δὲ συγγραφεῖς καὶ ἰσχυρὰ ἐπιχειρήματα ἐπὶ τοσοῦτον ἠλάττωσαν τὸ κράτος τοῦ θεσμοῦ τούτου, ὥστε ἡ κατάργησις του πρέπει νὰ θεωρηθῆ πλέον ὡς ἔργον τοῦ μετ' ὀλίγον μέλλοντος χρόνου κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς νεωτέρας ἐν Γαλλίᾳ πρακτικῆς, ἐν ἣ ἀπὸ ἐπτὰ ἤδη ἐτῶν καταργηθείσης ἐκ νέου τῆς προσωπικῆς κρατήσεως, δὲν προσέκοψαν ἐντεῦθεν τὰ μεγάλα τοῦ τόπου ἐμπορικὰ συμφέροντα.

Ἡ πηγὴ τῆς προσωπικῆς κρατήσεως δὲν εἶναι μικρὰς ἐπὶ τοῦ προκειμένου σημασίας. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὅτε ὁ ἄνθρωπος δὲν ἦν πάντοτε ἐλεύθερος καὶ δὲν εἶχε πάντοτε δικαιώματα, ἀλλ' ἠδύνατο νὰ εἶναι ἀπλῶς ἀντικείμενον δικαιομάτων, ἦν φυσικώτατον αὐτὸ τὸ πρόσωπον νὰ γίνηται μέσον ἐκτελέσεως τῶν ἰδίων ὑποχρεώσεων. Καθόσον ὅμως προβαίνει ὁ πολιτισμὸς, κατὰ τοσοῦτον ἡ θέσις τοῦ ἀναξιοχρέου ὀφειλέτου βελτιοῦται, ὡς δεικνύει ἡ σύγκρισις τῶν περὶ προσωπικῆς κρατήσεως διατάξεων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, Ῥωμαίων καὶ Γερμανῶν πρὸς τὰ παρὰ τοῖς νεωτέροις κρατοῦντα.

Ἐν Ῥώμῃ ὁ ὀφειλέτης, ὁ μὴ ἀποτίων τὸ χρέος αὐτοῦ, ἐφυλακίζετο ὑπὸ τοῦ δανειστοῦ, εἰς τὸν ὅποσον ἐπεδικάζετο ὡς κτῆμα, ἐὰν ἐντὸς προθεσμίας τινος δὲν τὸν ἱκανοποιεῖ.

Εἶχε δὲ ὁ δανειστής τὸ δικαίωμα ἢ νὰ φονεύσῃ τὸν ἐπιδικαζόμενον αὐτῷ ὀφειλέτην (ἐὰν δὲ ᾔσαν πλείονες δανεισταὶ ἠδύνατο νὰ διανείμωσι τὸ σῶμα του), ἢ νὰ ἐκποιήσῃ αὐτὸν ὡς δοῦλον, ἢ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ εἰς ἐργασίαν. Βραδύτερον ἐξέλιπε τὸ φοβερόν δικαίωμα τῆς θανατώσεως καὶ τὸ τῆς ἐκποιήσεως, ἀλλ' εἶχε πάντοτε ὁ δανειστής τὸ δικαίωμα νὰ ὑποχρεῖ τὸν ὀφειλέτην εἰς ἐργασίαν· ἐννοεῖται δὲ κατὰ πόσον ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ ὁ ὀφειλέτης ἦν ἐκτεθειμένος εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν. Ὑστερον δὲ οἱ πραιτωρεῖς εἰσήγαγον τὴν συνήθειαν τοῦ νὰ παραδίδηται ἡ περυσία τοῦ ὀφειλέτου τῷ δανειστῇ πρὸς ἱκανοποίησιν. Μόλις δὲ ἐπὶ Καίσαρος ἢ *Lex Julia* εἰσήγαγε τὸ μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων διασωθὲν εὐεργέτημα τῆς παραχωρήσεως τῆς περιουσίας, καθ' ὃ ὁ ὀφειλέτης, ὁ κριθεὶς ἄξιος συγγνώμης, ἀπεφυλακίζετο ἐπὶ παραχωρήσει τοῖς δανεισταῖς τῆς περιουσίας αὐτοῦ.

Ἐν Ἀθήναις παρομοία σχεδὸν ὑπῆρχεν αὐστηρότης περὶ τὴν πληρωμὴν τῶν χρεῶν, καταργηθεῖσα ὑπὸ Σόλωνος (ἰδ. Πλουτάρ. Σολ. ἰε'). Διεσώθη ἐν τούτοις ἡ διὰ τὰ ἐμπορικὰ καὶ τὰ πρὸς τὸ δημόσιον χρέη φυλάκισις μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Δημοσθένους (ἰδ. λογ. τούτου πρὸς Φορμίωνα). Μόνον δὲ ὁ ναυτικῶς δανειζόμενος, ὁ ὑφαιρέσας τὸ ἐνέχυρον, ἐτιμωρεῖτο θανάτῳ (Δημοσθ. πρὸς Τιμοκράτην).

Ἡ ἀρχαία Γερμανικὴ νομοθεσία ἠκολούθησε τὰς αὐστηρότητας τῆς Ρωμαϊκῆς. Ὁ ὀφειλέτης ὁ μὴ ἀποτίων τὰ χρέη αὐτοῦ, ἐγένετο δοῦλος τοῦ δανειστοῦ, ὅστις πιθανῶς εἶχε καὶ τὸ δικαίωμα νὰ φονεύσῃ αὐτόν· ἀρχαῖος δὲ τις Νορθηγικός νόμος ὠρίζεν, ὅτι ἐὰν ὁ ὀφειλέτης, δὲν ἤθελε νὰ ἐργασθῇ, οἱ δὲ φίλοι αὐτοῦ δὲν τὸν ἐξηγόραζον πληρόντες τὸ χρέος, ὁ δανειστής ἠδύνατο νὰ προσαγάγῃ αὐτόν ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ καὶ νὰ κόψῃ αὐτὸς κατὰ τὸ δοκοῦν μέρος τι τοῦ σώματος.

Ἡ δυτικὴ ἐκκλησία εἰσήγαγε διὰ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου ἠπιωτέρας διατάξεις, διότι ὁ πάππας Γρηγόριος ὁ Μέγας ἀπηγόρευσε τὴν φυλάκισιν διὰ πολιτικὰ χρέη (c. 2 X. de pi-

gnore)· ἐν τούτοις ἠδύνατο διὰ ῥητῆς συμφωνίας ὁ ὀφειλέτης νὰ ὑποβληθῇ εἰς προσωπικὴν κράτησιν. Ὅτε δὲ κατίσχυσεν ἐν Γερμανίᾳ τὸ Ρωμ. δίκαιον, ἡ χρῆσις τῆς ἐκστάσεως τῶν ὑπαρχόντων παρὰ τοῦ ἀναξιόχρεου ὀφειλέτου ἀπήλλαττεν αὐτόν τῆς προσωπικῆς κρατήσεως.

Ἡ διάδοσις τῶν ἀρχῶν τοῦ φυσικοῦ δικαίου ἐπήνεγκε τὸ κύριον τραῦμα κατὰ τοῦ περὶ προσωπικῆς κρατήσεως θεσμοῦ. Τῷ ὄντι ἐὰν ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐλευθέρη καὶ ἀπαρabiαστος, ἔγκειται εἰς τὴν οὐσίαν τῆς ὑψηλῆς ταύτης ἐννοίας ἢ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς ἐλευθερίας κοινωνικῆ καὶ τοῦ σώματος ἐξασφάλισις. Εἴτε περὶ δουλείας ὁ λόγος, εἴτε περὶ προσωπικῆς κρατήσεως, τὸ αὐτὸ ἀγαθὸν καταπατεῖται· ἡ ἐλευθερία τοῦτέστι τοῦ προσώπου καὶ ἡ καθόλου πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ αὐτοῦ ἀποστολή. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν διὰ τῆς ῥητῆς ἢ ὑπονοουμένης συμφωνίας προσωπικὴν κράτησιν, δὲν μεταβάλλεται ἐντεῦθεν ἡ δικαιολογικὴ φύσις τοῦ αἰωνίου νόμου. Εἶναι αὕτη ἐπίσης αὐστηρὰ καὶ πρὸς τὸν δίδοντα καὶ πρὸς τὸν λαμβάνοντα τὴν ἐλευθερίαν. Ἀλλὰ λέγουσιν οἱ ὑπέρμαχοι τῆς προσωπικῆς κρατήσεως ὅτι αὕτη δὲν εἶναι ἀπόρροια τοιαύτης συμφωνίας, τὴν ὁποῖαν κατὰ κανόνα πᾶσαι αἱ πεφωτισμέναι νομοθεσίαι ἀποκρούουσι. Τὴν προσωπικὴν κράτησιν ἐπιβάλλει ὁ νόμος ὡς μέσον πρὸς καταστολὴν πράξεων τινῶν, αἵτινες δὲν ἔχουσι μὲν πάντοτε τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀδικήματος εἶναι ὁμῶς πολλάκις ἐξίσου κατακριτέαι. Ἐντεῦθεν δὲ ὁ κ. Bathin ὑποστηρίζει, ὅτι ἡ προσωπικὴ κράτησις δέον νὰ ἐπιβάλληται ὡς ποινή τις ὑπὸ τοῦ δανειστοῦ εἰς τὸν δόλιον καὶ δύστροπον ὀφειλέτην. Ὑπὸ τὴν ἐποψιν ὁμῶς ταύτην χρῆζει βελτιώσεως ἡ νομοθεσία, διότι πρέπει νὰ δοθῇ τῷ δικαστῇ ἐξουσία διακριτικὴ περὶ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ στοιχείου τοῦ δόλου. Ἡ ποινικὴ οὕτως ἐννοία τῆς προσωπικῆς κρατήσεως ἄνευ τοιαύτης προεξετάσεως εἶναι προφανῆς ἀτοπία. Δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶναι τις ἀναξιόχρεος, πρέπει νὰ ἀποδειχθῇ καὶ δόλιος, ἐὰν πρόκειται νὰ τιμωρηθῇ τὸ ἐγκλήμα καὶ οὐχὶ ἡ ἀτυχία ἢ ἡ ἀπορία.

Ἀνεξαρτήτως τῆς ποιαύτης ιδέας τῆς ἐν τῇ προσωπικῇ κρατήσῃ ποινῆς ἢ οἰονεὶ ποινῆς, ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν ἢ ἠθικὴ ἐποψὶς τοῦ κατ' αὐτὴν μέτρου, ἅμα ὑποθέσει τις δανειστάς μόνον ἐπὶ τοιαύτῃ ἀσφαλείᾳ δανείζοντας. Ἡ τοκογλυφία διὰ τοῦ φόβου τῆς προσωπικῆς κρατήσεως εἰσέρχεται εἰς τὰ τελευταῖα τῶν οἰκογενειακῶν περιουσιῶν ἔχνη. Τὰ δὲ πρὸς τοὺς νέους τοκογλυφικὰ δάνεια ἀνθρώπων διεγειρόντων τὰ πάθη τῆς ἀπειρίας ἐπὶ κερδοσκοπία, ἀποτελοῦσι μέγα ἐν τῇ ἠθικῇ ἐπιχείρημα κατὰ τῆς προσωπικῆς κρατήσεως, ἐνόσω ὁ νόμος ἐπιτρέπει ταύτην ἀπλῶς καὶ μόνον ἕνεκα τοῦ τύπου τῆς συναλλαγματικῆς.

Ἐξετάσαμεν τὴν προσωπικὴν κράτησιν ὑπὸ τὴν ἐποψίν τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἠθικῆς· ἐξετάσωμεν ἤδη αὐτὴν καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψίν τοῦ ὠφελίμου, εἰ καὶ ὀρθῶς ὁ Rossi παρετήρησεν, ὅτι ὁ λόγος τοῦ ὠφελίμου δὲν δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τὸ ἄδικον αὐτῆς. Κατὰ πρῶτον λόγον φαίνεται ὡς ὠφέλιμος πρὸς τοὺς δανειστάς ἡ προσωπικὴ κράτησις. Ἐὰν ὅμως ἐξαιρέσωμεν τοὺς προμνησθέντας πονηροὺς δανειστάς, οἱ λοιποὶ οὐ μόνον ὑποβάλλονται εἰς νέας δαπάνας διὰ τὴν ἐν τῇ φυλακῇ συντήρησιν τοῦ ὀφειλέτου αὐτῶν, ἀλλὰ συγχρόνως κατασκευάζουσιν αὐτὸν καὶ μᾶλλον ἀνίκανον νὰ τοὺς ἱκανοποιήσῃ, διότι τὸν καταδικάζουσιν εἰς ἀργίαν. Ἡ ἐποψὶς δὲ αὕτη ὡς πρὸς τὸ σύνολον τῶν ὀφειλετῶν ἀποτελεῖ οὐσιωδῶς κοινωνικὸν δυστύχημα, ἅμα ὑποθέσει τις ὅτι σπουδαία κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον παραγωγικὴ δύναμις σταματᾷ ἐντὸς τῶν τοίχων τῆς διὰ χρέη πολιτικῆς φυλακῆς. Τινὲς ὅμως ὑπεστήριξαν ὅτι ἡ προσωπικὴ κράτησις παρέχει πίστιν εἰς τοὺς ἀπόρους, οἵτινες δὲν δύναται κατὰ τὴν σύμβασιν νὰ προσενέγκωσιν εἰν τὸν δανειστὴν πραγματικὴν ἢ τινὰ ἀσφάλειαν. Καὶ ἀληθεύει μὲν ὅτι ἡ προσωπικὴ κράτησις εὐκολύνει τὴν πίστιν εἰς τὸν, οὕτως εἰπεῖν, ἐνεχυράζοντα τὸ σῶμα ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἡ πηγὴ αὕτη ἐστὶν ἐπὶ τέλους ὀλεθρία καὶ ἀναξία σπουδαίου νομοθέτου. «Ὁ ἐργάτης, ὅστις θέλει νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς μισθώσεως τῆς ἐργασίας του (λέγει ὁ Jules Simon), κατὰ πρῶτον ζητεῖ συνδρομὰς,

ὑστερον δὲ δανείζεται, ὅταν δύναται νὰ προσενέγκῃ ὡς πραγματικὴν μὲν ἀσφάλειαν τὴν ἤδη συναθροισθεῖσαν ἀξίαν, ὡς ἠθικὴν δὲ τινὰ ἐγγύησιν τὴν δύναμιν τοῦ ἀποταμιεύειν, ἣν ἀπέκτησεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν στερήσεων καὶ τῶν πειρασμῶν. Εἰς τί χρησιμεύει ἐνταῦθα τὸ φάσμα τῆς προσωπικῆς κρατήσεως μεταξὺ τοῦ τιμίου ἐργάτου, τοῦ ἐπὶ καλῇ πίστει δανειζομένου, καὶ τοῦ τιμίου κεφαλαιούχου, ὅστις δίδωσιν αὐτὸς δεῖγμα ἐμπιστοσύνης; Μένει ὁ ἄπορος· ἀλλ' ὁ ἄπορος δανείζεται κατὰ τὰς νομίμους διατυπώσεις, ἵνα ἀγοράσῃ τὸν ἐπιούσιον ἄρτον. Τί ἐλπίζει νὰ ἐπιχειρήσῃ, ὅπως ἀπαλλαγῇ τοῦ χρέους αὐτοῦ; Μήπως ὁ δανειστής του ἔχει πλείονας ἐλπίδας; Ὅθενδῆποτε καὶ ἐὰν στραφῇ τις, αἱ ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας κερδοσκοπίαὶ αὗται ὑποκρύπτουσι εἰρωνίαν τινὰ ἢ τὴν ἐλπίδα εἰρωνίας.» Ἡ ζωηρὰ αὕτη εἰκὼν δεικνύει ὅτι ὁ πένης ὀφειλέτης αὐδὲν κερδαίνει διὰ τῆς προσωπικῆς κρατήσεως.

Ἐν γένει ὑπὸ κοινωνικὴν ὡς καὶ ἐμπορικὴν ἰδίως ἐποψίν εἶναι θεωρία πεπλανημένη, ὅτι ἡ πίστις ἀνευ τῆς προσωπικῆς κρατήσεως τρέχει τὸν κίνδυνον τῆς καταστροφῆς. Ἡ ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ ἐπταετίας πρακτικὴ ἀποδεικνύει τρανῶς τὸ ἐναντίον. Καὶ ἀληθῶς τὴν πίστιν δὲν διατηρεῖ ἡ προσωπικὴ κράτησις, ἀλλ' ἡ ἀμειβαία ὑπόληψις, ἡ ἠθικότης καὶ ἡ ἐνεκεν αὐτῆς ἀκριβῆς ἐκπλήρωσις τῶν υποχρεώσεων. Ταῦτα δὲ ἐπιτυγχάνονται διὰ τῆς ἠθικῆς καὶ δικαιολογικῆς ἀναπτύξεως τῶν πολιτῶν καὶ οὐχὶ διὰ τῆς προσωπικῆς κρατήσεως. Ὁ ἐμπορος δανείζων οὐδέποτε σχεδὸν ἀφορᾷ εἰς τὸ δαπανηρὸν μέσον τῆς προσωπικῆς κρατήσεως, ἐὰν δὲ περιπέσῃ εἰς πλάνην τινὰ κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις, θεωρεῖ ὡς καθαρὰν ἀπώλειαν, καθὰ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Batsbie, τὸν ἀτυχῆ ἀποδειχθέντα δανεισμὸν τῶν χρημάτων αὐτοῦ. Ὡστε ἡ ἀπουσία τῆς προσωπικῆς κρατήσεως θέλει καταστήσει μᾶλλον περιεσκεμμένην τὴν ποικίλην τῶν δανειστῶν τάξιν.

Ἐὰν ἤδη ἐξετάσωμεν τὰ ἐκ τῆς καταστατικῆς διδόμενα, βλέπομεν, ὅτι οὐδαμῶς ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτῶν ἡ ὑποτιθε-

μένη ὑπὸ τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς προσωπικῆς κρατήσεως ἀπὸ ταύτης ἐξάρτησις τῆς ἐμπορικῆς πίστεως. Ἐν γένει ἀπανταχοῦ ἡ πλειοψηφία τῶν διὰ χρέη φυλακίζομένων δὲν ἀνῆκει εἰς τὴν κυρίως ἐμπορικὴν τάξιν. Κατὰ τὸν Ch. Coquelin, ἐπὶ τῆς διοικήσεως τοῦ κ. de Chabrot. ἐν Παρισίοις ἐπὶ δεκαετίαν (1817—1827) σχεδὸν ὅλοι οἱ ἐν τῇ Sainte Pelagie πεφυλακισμένοι δὲν ἦσαν ἔμποροι· κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Rossi, τῷ 1828 ὑπῆρχον ἐν τῇ αὐτῇ φυλακῇ 103 μὴ ἔμποροι, 17 ἔμποροι καὶ 129 βιομήχανοι (οὕτως ἀποκαλοῦνται οἱ ἐξασκοῦντες μικρά τινα βιοποριστικὰ ἐπιτηδεύματα, οἷον ὑπηρέται, ἐργάται, χειρωνάκτες κλπ.).

Καὶ ἀληθεύει μὲν ὅτι πρέπει ἰδιαιτέρως νὰ ὑπολογισθῇ ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ φόβου τῆς προσωπικῆς κρατήσεως, προσφυστάτα ὅμως παρετηρήθη, ὅτι ἂν ἔμπορός τις ἀδυνατῇ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ὑποχρεώσεις αὐτοῦ, κηρύττεται ἐν καταστάσει πτωχεύσεως· καὶ εἰ μὲν ἐνήργησε δολίως, τιμωρεῖται ποινικῶς ὡς χρεωκόπος, εἰ δὲ ἡ πτώχευσις ὑπῆρξε πάντῃ ἀναίτιος, πάλιν ἀπαλλάσσεται τῆς προσωπικῆς κρατήσεως ὡς ἐπιτοπολὺ μετὰ τῶν δανειστῶν συμβιβαζόμενος. Ἐκ τῆς Καταστατικῆς δὲ γνωστὸν, ὅτι αἱ πλεῖσται πτωχεύσεις ἀπολήγουσιν εἰς τοιοῦτους συμβιβασμούς. Ὡστε καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον αὐτὸ δὲν φαίνεται παρέχουσα ἡ προσωπικὴ κράτησις τὰς ὑπηρεσίας, ἃς ἀξιούσιν οἱ ὑπερασπισταὶ αὐτῆς.

Μένει τοιοῦτοτρόπως τελευταῖον καταφύγιον διὰ τὴν προσωπικὴν κράτησιν ἡ ἀποστολὴ αὐτῆς ὡς συντηρητικὸ ἢ ἐξαναγκαστικὸ κατὰ τῶν ἀλλοδαπῶν μέτρον. Ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὸ δὲν δύναται τις ἐλλόγως νὰ ἀμφισβητήσῃ τὸ ἄτοπον θεσμοῦ ἀντικειμένου προφανῶς εἰς τὴν νεωτέραν ἀνάπτυξιν τοῦ διεθνοῦς δικαίου καὶ εἰς τὴν τῶν πεπολιτισμένων ἐν γένει ἐθνῶν ὁσημέραι τελειοποιουμένην πρὸς ἀλληλα ἐπιμιξίαν.

Ι. ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ.

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΑΛΕΥΡΟΠΟΪΑ.

Ἡ μέθοδος τῆς ἐν μέσῳ λίθων τριβῆς τῶν δημητριακῶν καρπῶν πρὸς παραγωγὴν ἀλεύρων εἶναι ἀρχαιοτάτη, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν μύλων τοῦ Ὀμήρου. Φαίνεται ὅτι ἡ βιομηχανία αὕτη ἦτο κληρὸς τῆς γυναικὸς, τὸν ὅποιον ἀπαντῶμεν μέχρι τῶν ἀνακτόρων τοῦ Κερκυραίου ἀμεγαλήτορος Ἀλκινόοιο, ἐν οἷς «πεντήκοντα δμῶαὶ γυναῖκες ἀλετρεύουσι, μύλης ἐπὶ, μήλοπα καρπὸν», καὶ τοῦ Ἰθακησίου «ποιμένος λαῶν», ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ὁποίου «αἱ μύλαι εἶατο, τῆσιν δώδεκα πᾶσαι ἐπερρώνοντο γυναῖκες ἄλφιτα τεύχουσαι καὶ ἀλείατα, μυελὸν ἀνδρῶν.» (Ὀδ. Η. 403 καὶ Υ. 406). Ἐὰν πρὸς τὴν γυναικείαν ταύτην εἰκόνα προσθέσωμεν καὶ τὴν δουλικὴν τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος ἀνάπτυξιν, ἔχομεν πλήρη τὴν ἐννοίαν τῆς πρώτης ἀλεστικῆς βιομηχανίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὡς ἱστορικὴ μόνον λεπτομέρεια ἀνῆκει καὶ ἡ ἐποψις τῆς ποινῆς, καθὼς π. γ. ὅταν ἐν Ρώμῃ ὁ ποιητὴς Πλαῦτος ἐπλήρωνε τοὺς εὐφυεῖς σαρκασμούς του διὰ τοῦ ἰδρωτός, εἰς ὃν τὸν ὑπέβαλλεν ὁ βαρὺς τῆς φυλακῆς χειρόμυλος.

Ἡ ὑποταγὴ τῶν κτηνῶν εἶναι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μεταγενεστέρα τῆς ὑποταγῆς τῶν ἀνθρώπων, διὰ τοῦτο μετὰ τοὺς χειρομύλους ἔπονται οἱ δι' ὑποζυγίων κινούμενοι. Τὸ σχῆμα αὐτῶν, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τοῦ ἐν Πομπηίᾳ ἀνασκαφέντος ὀνομύλου, ἦτο κωνικόν, ὥστε τὸ στρεφόμενον ἐντὸς τοῦ κοίλου ἔμβολον ἐνήργει τὴν τριβὴν ἐπὶ μείζονος κατὰ πολὺ ἐπιφανείας τῆς τῶν παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει. Ἡ χρῆσις τοῦ ὕδατος εἰς κίνησιν τῆς ἀλεστικῆς βιομηχανίας συνδέεται πρὸς τὴν βαθμιαίαν ἀνύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῶν ἐμψύχων δυνάμεων εἰς τὰς ἀψύχους. Σπουδαῖα ἔγνη ὑδρομύλων ἀνευρίσκομεν ἐν τῇ μεταβατικῇ ἐκείνῃ περιόδῳ τοῦ ἀνατολικοῦ πολιτισμοῦ, τὴν ὁποίαν ἀμέσως

ἐπηκολούθησαν αἱ Ῥωμαϊκαὶ τύχαι, ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ὁποίου αἱ στρατιωτικαὶ ἐν Ἰταλίᾳ κινήσεις συνδέονται πρὸς τὴν εὐρυτέραν τῶν ὑδρομύλων διάδοσιν. Ἡ ἐφευρέσις τῶν ἀνεμομύλων ἀνήκει ἐπίσης εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην, ἐξ ἧς διὰ τῶν μεγάλων τοῦ 11^{ου} αἰῶνος θρησκευτικῶν μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας μετακινήσεων μετεβιβάσθη εἰς τὴν Δύσιν, ἵνα κατὰ τὸν ἐπόμενον αἰῶνα ὑποστῇ τὴν τελειότεραν ἀνάπτυξιν ἢ ἀνεμαλεστικὴ ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τῆς Γερμανικῆς καὶ ἰδίως τῆς Ὀλλανδικῆς βιομηχανίας, κατόπιν τῆς ὁποίας ἐν τῷ προκειμένῳ τῆς ἐργασίας κλάδῳ ἡ Ἀγγλικὴ βιομηχανία συνετέλεσε τὴν μεγίστην τῶν οἰκονομικῶν ἐπαναστάσεων, ἐννοῶ τὴν διὰ τοῦ ἀτμοῦ, ὅστις ἐτέθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀλευρομύλων μετὰ τῆς αὐτῆς εὐπειθείας, τὴν ὁποίαν ἀπανταχοῦ ἐπεδείξατο ὁ μαθητὴς οὗτος τοῦ Ἡφαίστου.

Ἡ μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως διαμοίρασις αὕτη τῶν πηγῶν τῆς ἀλεστικῆς βιομηχανίας ἔχει ἱστορικὴν μόνον ἀξίαν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξάσκησιν τῶν διαφορῶν μεθόδων δὲν πρέπει νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ἡ διὰ τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως εἶναι ἐντελῶς νῦν ἐγκαταλελειμένη παρ' ἡμῖν, διότι ἀνευρίσκομεν αὐτὴν ἐν χρήσει κατὰ τινὰς ὀπισθοδρομικὰς κοινότητας, ὡς π. χ. ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς εἶδους γαλακτωδῶν τροφῶν, ἐν αἷς ὁ χειρόμυλος θεωρεῖται ὡς ἀναπόφευκτος. Ἡ διὰ κτηνῶν κινήσις τῶν μύλων ἀνήκει μᾶλλον εἰς τοὺς πυκνοὺς ἀστικοὺς πληθυσμοὺς καὶ συνδυάζεται πρὸς τὴν ἑλλειψίν τῆς δυνάμεως τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ ἀνέμου, τῶν ὁποίων ἡ ἀφθονία δίδει ἐτέραν διεύθυνσιν εἰς τὴν χρῆσιν τῶν κτηνῶν. Καὶ ἡ περίπτωσις δὲ τῶν νεωτέρων κατὰ τοὺς ἵππομύλους μηχανισμῶν δὲν παρεβάλλει μικρὰς δυσκολίας εἰς τὴν μεγάλην αὐτῶν ἐπίδοσιν ἐν τοῖς μεσογείοις τῶν Ἀνατολικῶν χωρῶν.

Οἱ ὑδρομύλοι φυσικῶ τῷ λόγῳ ἀναπτύσσονται ἐν οἷς τόποις ὑπάρχει ἀφθονία ρέοντος ὕδατος, τοῦ ὁποίου ἐτέρωθεν τὴν δύναμιν δὲν πρέπει νὰ ἐκλάβωμεν ὡς ἀπεριόριστον

καὶ ἀπλῶς ἐξηρημένην ἐκ τῆς παρατάσεως τῆς κλίσεως τοῦ ἐδάφους. Ὅπωςδήποτε ὑπελογίσθησαν ἐν Berg εἰς ρεῦμα ὕδατος ἐκτάσεως 24 ὥρῶν καταστήματα 4 χιλ. ἵππων δυνάμεως· καθόλου δὲ τῷ 1827 ὑπῆρχον ὑδρομύλοι ἐν Γαλλίᾳ μὲν δυνάμει 3 000 000 ἀνθρώπων, ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ 12 000 000. Ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὀλιγώτερον ἐκ φύσεως πεπροικισμένα εἰς ὕδωρ καὶ πλείοτερον εἰς ἀνεμον. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ ἐπικράτησις τῆς παρ' ἡμῖν ἀνεμαλεστικῆς μᾶλλον ἐν ταῖς νήσοις καὶ παρὰ ταῖς ἀκταῖς ἢ ἐν τοῖς μεσογείοις, τὰ ὅποια καὶ ὑπὸ διεθνή ἐτι ἐποψιν δὲν ὑπῆρχον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῶν ἐκ τῆς Εὐρώπης, δίκην παλιρροίας, βιομηχανικῶν μεταναστεύσεων, ἐπομένως καὶ τῆς τελειοποιημένης ἀνεμαλεστικῆς. Ἡ τοπικὴ αὐτῆς ἀνάπτυξις εἶναι ἀκριβῶς ἀνάλογος πρὸς τὰ ἐν ταῖς λοιπαῖς χώραις, τῶν ὁποίων τὰ παρὰ τὰς μεγάλας πεδιάδας ἢ τοὺς εὐρεῖς πόντους ὑψώματα διακοσμοῦνται γραφικῶς ὑπὸ ἀνεμομύλων. Τοιουτοτρόπως τῷ 1827 ὑπελογίζοντο οὗτοι ἐν Ἀγγλίᾳ μὲν εἰς 240 000 ἀνθρώπων δύναμιν, ἐν Γαλλίᾳ δὲ εἰς 253 000, ἐν Πρωσσίᾳ δὲ εἰς 445 000.

Ἡ καλλιέργεια τῶν ἀτμομύλων κατὰ πρῶτην ἐποψιν προϋποθέτει τὰς φυσικὰς ἐκείνας εἰς ἀνθρακα προμηθείας, καθ' ἃς τοσοῦτον ἢ Ἀγγλία προίσταται τῶν λοιπῶν ἐθνῶν. Ἐν τούτοις δὲν εἶναι μικρὰ ἡ ἔννοια καὶ τοῦ ἀλεσθησομένου προϊόντος. Τοιουτοτρόπως ἡ ἀφθονία τοῦ Ἀγγλικοῦ ἀνθρακος δὲν ἐμποδίζει τὴν μεγάλην δημοκρατίαν τῆς Ἀμερικῆς ἵνα ἀποστέλῃ εἰς ἄλευρον τοὺς δημητριακοὺς καρπούς τῆς εἰς Ἀγγλίαν. Βεβαίως τόποι, οἵτινες ἔχουσιν ἀνάγκην τοῦ Ἀγγλικοῦ ἀνθρακος, εἶναι βεβιασμένοι νὰ σταθμίσωσι τὸ βάρος αὐτοῦ δις καὶ τρις ἐπὶ τῆς πλάστιγγος τοῦ ναύλου, χωρὶς νὰ λησμονήσωσι τὴν ἐπανάληψιν τῆς σταθμίσεως καὶ ἐπὶ τῶν εἰς ἀντάλλαγμα δοθησομένων ἀλεύρων. Ἡ ἐποψις αὕτη ἀποτελεῖ τὸ ἀδύνατον μέρος τῆς Ἀνατολικῆς ἀνεμαλεστικῆς, καθόσον ἡ ἀνθρακοφόρος τῆς χώρας καλλιέργεια διατελεῖ ἐτι ἐν σπαργάνοις. Εἶναι ὁμως τοσαύτη ἡ παραγωγικὴ τοῦ ἀτμομύ-

λου δύναμις, ὥστε καὶ ὑποτιθεμένου ὅτι ὁ πολλαχοῦ ἐγ-
χώριος φαιάνθραξ ἀσθενῶς μόνον δύναται νὰ συντρέξῃ τὴν
ἐκ τῆς Δύσεως εἰσχομιζομένην τελειοτέραν καύσιμον ὕλην,
πάλιν σπουδαιότατον διασώζεται συμφέρον εἰς περαιτέρω
διάδοσιν τῆς νεωτάτης μεθόδου, τῆς ὁποίας ἐκτὸς προη-
γουμένων τινῶν ἀτυχῶν τὸ πλεῖστον δοκιμῶν ἢ κυρία ἐν
τῇ Ἀνατολῇ (Κωνσταντινούπολις, Θεσσαλονίκη, Γαλάζιον,
— Ἀθῆναι, Σύρος, Πειραιεύς) ἐμφάνισις χρονολογεῖται ἀπὸ
τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, ὅστις διὰ τῆς κινήσεως τῶν με-
γάλων αὐτοῦ πολιτικῶν, ἐμπορικῶν καὶ στρατιωτικῶν συμ-
φερόντων ἀπετέλεσεν ἐν τοῖς ἡμετέροις τόποις τὴν ἀρχὴν
ἰδιαίτερας οἰκονομικῆς περιόδου, τῆς ὁποίας τὴν ἐν ἔτει
1873 ἀνάπτυξιν ἐν τῇ προκειμένῃ τῆς ἀτμοκίνητου ἀλευ-
ροποιίας ἐννοία μαρτυρεῖ ἢ ἐν Αἰγύπτῳ Καταστατικῇ ἀπὸ
58 βιομηχανικῶν (κυρίων καὶ βοηθητικῶν) τοῦ τόπου κα-
ταστημάτων.

Ἐν γένει ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔποψιν μεταξὺ τῶν ἐκτεθει-
σῶν πέντε ἀλεστικῶν δυνάμεων, ἢτοι τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ
κτῆνους, τοῦ ὕδατος, τοῦ ἀνέμου καὶ τοῦ ἀτμοῦ, ὑπάρχουσι
σταθεραὶ τινες ἀναλογίαι, ὅσον ἀφορᾷ τὴν παραγωγικὴν δα-
πάνην καὶ τὸ ἐπ' αὐτῇ συντελούμενον προϊόν. Ἐνῶ ἐκείνη
καταπίπτει ἀπὸ τῆς πρώτης εἰς τὴν δευτέραν μετάθασιν
τῆς ἀλεστικῆς βιομηχανίας καὶ ἀπὸ τῆς τρίτης εἰς τὴν τε-
τάρτην, ἔρχεται ἢ ἀτμοκίνητος ἢ δαπανηροτέρα πασῶν,
μέχρις οὗ τὸ μέγα ζήτημα τοῦ ἀνθρακοφόρου τῆς γῆς ἀ-
ποταμιεύματος συμπληρώσει καὶ ταύτης τὴν ὑποχώρησιν
διὰ τῆς ἀνακαλύψεως ἐτέρας κινητικῆς δυνάμεως εὐθηνότε-
ρας, ὡς π. γ. τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν διατελοῦντος ἠλεκτρισμοῦ.
Ἡ δὲ ἐννοία τοῦ προϊόντος ἀκολουθεῖ ἰδιαίτεραν ἀνάπτυξιν,
διότι ὁποία εἶναι ἢ ἀποτελεσματικότης τῶν βραχιόνων τοῦ
ἀλέθοντος δούλου, συγκρινομένη πρὸς τὴν τοῦ ἵππου καὶ
ταύτης σχετικῶς πρὸς τὴν τοῦ ὕδατος! Εἰς τὴν κλίμακα
ταύτην θὰ εὐρίσκητο ἀνωτέρα ἢ βαθμὶς τοῦ ἀνέμου, ἐὰν
αἱ ἰδιοτροπίαί τῶν ρευμάτων του δὲν κατεδίκαζον τὴν ἐπ'
αὐτῆς ἀλεστικὴν ἐναλλάξ εἰς ἀργίαν ἢ αἰφνιδίαν φθοράν.

Τέλος ἐπὶ κορυφῆς παρίσταται ὁ ἀτμός, ἵνα διὰ τῆς μεγά-
λης τελειουργοῦ αὐτοῦ ἰσχύος ἀποτελέσῃ τὴν κυρίαν βᾶ-
σιν τῆς συντηρήσεως τῶν ὀσημέραι συμπυκνουμένων ἀν-
θρωπίνων πληθυσμῶν. Ὅποια τῶ ὄντι διαφορὰ μεταξὺ τοῦ
Ὀμηρικοῦ χειρομύλου καὶ τῆς τεραστίας δυνάμεως τοῦ κα-
θ' ἡμᾶς ἀτμομύλου!

Ἡ ἐπὶ τῆς ἀλευροποιίας νομοθετικὴ τῶν ἐθνῶν ἀνάπτυ-
ξις δὲν εἶναι ἀπανταχοῦ σύμφωνος. Ἐνδιαφέρει ἐν τούτοις
ἡμᾶς μᾶλλον ἢ ἐξέτασις τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἰσχυόντων,
μεταξὺ τῶν ὁποίων ἢ Ἑλλάς καὶ ἢ Τουρκία κατέχουσι τὰ
δύο ἄκρα. Ἐν τῇ πρώτῃ τὰ εἰσαγόμενα σιτάλευρα ἀπὸ 5
λεπτῶν κατ' ὄκᾶν τῷ 1867 ἐπεβαρύνθησαν τῷ 1873 δι' 7
λεπ. ἐπομένως λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν κατὰ μέσον
ὄρον συνηθεστέρων ἀξιών, τὰ ἄλευρα τῆς ἀλλοδαπῆς ἐπι-
βαρύνονται ἀπέναντι τῶν ἡμετέρων διὰ τελωνιακοῦ δασμοῦ
14—14 τοῖς %|. Ἀλλ' ἢ προστατευτικὴ αὕτη κατὰ τὴν
Ἑλληνικὴν ἀλευροποιίαν ἐννοία, τῆς ὁποίας ὁ κυρίως χα-
ρακτήρ συμπληροῦται διὰ τῆς σμικρότητος τοῦ ἐπὶ τῶν
εἰσαγομένων ἀκατεργάστων σίτων τελωνιακοῦ δασμοῦ 2
λεπτῶν κατ' ὄκᾶν, ἔλαβε εὐρυτέραν ἐτι ἀνάπτυξιν διὰ τοῦ
συστήματος τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ δασμοῦ τούτου κατὰ τὴν
ἐξαγωγὴν τῶν εἰς ἄλευρα καὶ παντὸς εἶδους ζυμαρικὰ ἢ
δίπυρα μεταποιουμένων ἐν Ἑλλάδι ἀλλοδαπῶν σίτων. Πε-
ριπλέον καὶ οἱ ἰθαγενεῖς ἐτι σίτοι ἀπαλλάσσονται παντὸς
φόρου δημοτικοῦ, μωλικοῦ καὶ πορθμικοῦ, ὅταν πρόκειται
νὰ ἀλεσθῶσιν ἀπλῶς ἐν ἐτέρᾳ δημοτικῇ περιφερείᾳ (νομ.
27 Μαΐου 1871 καὶ 26 Αὐγ. 1873).

Ἐν γένει τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα ἐξασφαλιζονται ἐν
Ἑλλάδι ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὰ ἄλευρα, εἰς μόνους τοὺς τόπους
ἐν οἷς ὑπάρχουσι ἀτμοκίνητοι ἀλευρόμυλοι, ὅσον δὲ ἀφορᾷ
τὰ λοιπὰ εἰς ζύμην προϊόντα, δὲν ὑπάρχει οὐδεὶς περὶ τὴν
κινουσαν δύναμιν περιορισμός. Ἡ δύνατο ἐν τούτοις νὰ πα-
ρατηρηθῇ ὡς πρὸς τὰ πρῶτα, ὅτι ἢ τελειότης τῆς νομοθε-
τικῆς ἐννοίας χωλαίνει οὐσιωδῶς ἐκ τῆς ἐπόψεως τῆς ποι-
κιλίας τῶν ἐμπορικῶν διεξόδων, καθ' ἣν δύνανται οἱ ἄλλο-

δαπαί σίτοι να εισάγονται εκ του ενός άκρου της επικρατείας και να εξαγώνται εκ του άλλου, χωρίς τούτέστι να είναι αναπόφευκτος ή εν τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ ὑπάρχει ὁ ἀτμόμυλος, συνάντησις τῆς εισαγωγῆς καὶ τῆς εξαγωγῆς. Ὁ ὀργανισμὸς τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ εισαγωγικοῦ τέλους στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἀκολούθων βάσεων: 98 ὀκ. εξαγομένου ἀλεύρου ἀκαθάρστου (ἢ 85 ὀκ. καθαρῷ μετὰ 13 ὀκ. πιτύρων) ἀντιστοιχοῦσι πρὸς 400 ὀκ. εισαχθέντος σίτου, τοῦ ὁποίου ἢ μετὰ τὴν μεταποίησιν εξαγωγή ἢ παράδοσις εἰς τὰς ἀποθήκας τῆς διαμετακομίσεως ἐξασφαλίζεται διὰ τοῦ μέσου τῆς ἐγγυήσεως (διαταγ. τῆς 7 Ἰουλίου 1874).

Ἡ ἐν Τουρκίᾳ ἀλευροποιία ἠκολούθησεν ὁδὸν πάντῃ διάφορον, καθόσον ἡ ἀτμοκίνητος προοδευτικὴ αὐτῆς τάσις εὔρην ἀμείλικτον πολέμιον ἐν τῇ τελωνιακῇ τοῦ τόπου διευθετήσῃ. Καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὰ ἄλευρα τῶν ἵππομύλων, ὑδρομύλων καὶ ἀνεμομύλων, ἔχουσι ταῦτα πᾶσαν ἐλευθερίαν κινήσεως ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν, μόλις ὁμως ἀποφασίσῃ καὶ ἡ ἀτμοκίνητος ἀλευροποιία νὰ μιμηθῇ τὸ παράδειγμα τῶν, εὐθὺς παρίσταται ὁ τελωνίας, ἵνα εἰσπράξῃ τὸν δασμὸν αὐτοῦ 8 τοῖς 10, ὅστις εἶναι κοινὸς καὶ πρὸς τὰ ἄλευρα τῶν ἀτμομύλων καὶ πρὸς τὰ περαιτέρω ἐκ τῆς ὅλης ἀλευροποιίας εἰς παντὸς εἶδους ζύμης κατασκευάσματα, καθὼς ἐν γένει καὶ πρὸς πάντα τῆς λοιπῆς ἐσωτερικῆς βιομηχανίας τὰ προϊόντα. Φαίνεται λοιπὸν, ὅτι ἡ Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία ἀποτελεῖται ἐξ ἰδιαιτέρων, οὕτως εἰπεῖν, φορολογικῶν ἐπικρατειῶν καὶ ὅτι εἰσέτι ἡ ἰδέα τῆς καταργήσεως τῶν ἐσωτερικῶν τοῦ μεσαιῶνος τελωνιακῶν φραγμῶν δὲν εἰσῆλθεν ἱκανῶς εἰς τὸ οἰκονομικὸν πνεῦμα τῆς διοικήσεως τὸν τόπον σχολῆς.

Κατὰ πόσον ἡ ὀριστικὴ τῆς Ἀνατολῆς πρόοδος παρακωλύεται ἐκ τοιοῦτου συστήματος, δύναται νὰ κρίνῃ ἕκαστος, ἅμα τεθῶσι πρὸ ὀφθαλμῶν του δύο νεογνά, ἐξ ὧν τὸ μὲν εἶναι στενωῶς περιτετυλιγμένον ἐντὸς σπαργάνων στερεῶν, τὸ δὲ ἔχει τὴν ἐλευθερίαν τῆς κινήσεως τῶν μελῶν του. Ἐνῶ τὸ πρῶτον ἀγωνίζεται εἰς μάτην νὰ λυτρωθῇ ἐκ τοῦ δεσμο-

τηρίου αὐτοῦ, τοῦ δευτέρου ἡ ζωικὴ οἰκονομία λειτουργεῖ φυσικώτερον. Ἀπαραλλάκτως καὶ τὰ ἔθνη ἔχουσι τὴν φυσικὴν αὐτῶν οἰκονομίαν, τὴν ὁποίαν οἱ νομοθέται πρέπει ἰδιαιτέρως νὰ σέβωνται, ἂν πρόκειται νὰ δρέψῃ αὐτῇ τῶν ὄντων ὠραίους καὶ ἐκλεκτοὺς καρπούς.

Ἐὰν συνδυασθῶσι τὰ ἀποτελέσματα τῶν οἰκονομικῶν τούτων τῆς Τουρκίας δεσμῶν πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς βιομηχανίας ἱστορικὴν τῶν τελωνίων αὐτῆς ἀνάπτυξιν, τὸ δεινὸν λαμβάνει τοιαύτας διαστάσεις, οἷας μαρτυρεῖ ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ μείζων τῆς ἐσωτερικῆς ἐργασίας ἐπιβάρυνσις ἐπὶ τῶν ὀρίων τῶν ἐπαρχιῶν (8 τοῖς 10) ἢ ἐπὶ τῶν ὀρίων τῆς ἐπικρατείας (7 τοῖς 10), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ εὐθύς ὡς τὰ ξένα προϊόντα διαβῶσι τὰ τελευταῖα ὄρια πλήρης τοῦ λοιποῦ ἀπαλλαγῇ αὐτῶν, κατὰ τὰς περαιτέρω ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ κινήσεις των, ἀπὸ πάσης τελωνιακῆς ἐπιβάρυνσις, εἰς περιπτώσιν καθ' ἣν τὰ ἰθαγενῆ προϊόντα, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ἐπισκεφθῶσιν ἐξ π. χ. διαδοχικῶς ἐπαρχίας, ἔπρεπε νὰ πληρώσωσι τὸ ἥμισυ σχεδὸν τῆς ἀξίας των εἰς ἀλλεπάλληλα τελωνία.

Ἡ τοιαύτη τῆς δημοσιονομίας ἐν Τουρκίᾳ διαμόρφωσις μέχρι τοῦ σημείου, καθ' ὃ προτιμώτερον εἶναι διὰ τὴν βιομηχανίαν νὰ ἰδρῦν τὰ ἐργοστάσια αὐτῆς ἐκτὸς τῆς ἐπικρατείας, ἐξασκεῖ σημαντικωτάτην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς περαιτέρω ἀναπτύξεως τῆς ἐγχωρίου οἰκονομίας. Αἱ ἀποδείξεις εἶναι πρόχειροι, καὶ ἵνα περιορισθῶ εἰς τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος κλάδον τῆς βιομηχανίας, τὴν ἀλευροποιίαν, προξενεῖ μεγάλην ἐντύπωσιν ὅτι τόπος, ὡς ἡ Τουρκία, κατ' ἐξοχὴν σιτοφόρος, προμηθεύεται τὸ ἥμισυ σχεδὸν τῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πρωτεύουσῆς αὐτοῦ ἀλεύρων ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς.

Ἡ μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν, Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, εἰς ἄλευρα ἀνταλλαγῇ ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν ἐποψιν τῆς οἰκονομικῆς ταύτης ἐννοίας. Ἡ Ἑλλὰς οὐδέποτε διεκρίθη διὰ τὴν σιτοφορίαν αὐτῆς. Ἀκόμη καὶ νῦν, ὅπως πρὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν, προμηθεύεται σπουδαῖον μέρος τῶν εἰς ἀνη-

τριακούς καρπούς αναγκαίων τροφῶν αὐτῆς διὰ τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Καὶ ὁμοίως ἡ δραστηριότης τῶν κατοίκων τῆς καὶ ἡ σχετικῶς κρείττων ἀπέναντι τῶν γειτόνων αὐτῆς δημοσιονομικῆ τῆς παριστᾷ ἐπὶ τοῦ ἐνασχολοῦντος ἡμᾶς θέματος τῆς ἀλευροποιίας τὸ ἐξῆς περιεργον φαινόμενον. Σίτοι ἐκ τοσαύτης ἀποστάσεως κομιζόμενοι εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει καρδίας τοῦ νοτιοανατολικοῦ πολιτισμοῦ, ἀλέθονται παρ' ἡμῖν καὶ ἐπιστρέφουσιν εἰς τὴν Τουρκίαν κατὰ τὰς ἐπομένους μικρὰς μὲν σχετικῶς, ἐνδεικτικὰς ὁμοίως ἀπολύτως ποσότητας:

Ἔτη	1867	1868	1869	1870	1871
Ἄλευρα εἰς ὀκ.	4934	46769	156278	65400	91135
Ἄζια εἰς δρ.	3102	27452	70335	33426	51445

Ἡ ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀντίστροφος κίνησις τῶν ἀλεύρων ἠκολούθησε ἐν τῇ αὐτῇ πενταετία τὴν ἐπομένην ἀνάπτυξιν:

Ἔτη	1867	1868	1869	1870	1871
Ἄλευρα εἰς ὀκ.	99647	73814	70815	28527	92734
Ἄζια εἰς δρ.	51340	42461	35850	44900	47729

Ἐὰν οὕτω συγκρίνωμεν τὰς τάσεις τῶν ἀνωτέρω ἀντισταγωγικῶν ἀριθμῶν, ἡ Τουρκικὴ ἔποψις κατὰ τὰ τέσσαρα πρῶτα ἔτη μαρτυρεῖ οὐσιωδεστάτην ἐξασθένησιν, ἐνῶ ἡ εὐρωστία τῆς Ἑλληνικῆς ἐπόψεως προβαίνει σταθερῶς, συμψηφιζομένων τῶν ἐν τοῖς ἔτεσι 1868 καὶ 1869 ἀνωμαλιῶν πρὸς ἀλλήλας. Βεβαίως ἡ σύγκρισις αὕτη δὲν ὀδηγεῖ εἰς ἀθέτησιν τῶν νόμων τῆς φύσεως. Οἱ σιτοφόροι τόποι δύνανται νὰ ὦσι πλειότερον τῶν μὴ τοιοῦτων ἀλευροφόροι. Ὅταν ὁμοίως οἱ γείτονες ἡμῶν, ἐναντίον τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, διακρίνωσι μεταξὺ τῶν κινουσῶν τοὺς ἀλευρομύλους αὐτῶν δυνάμεων τὸν ἀτμὸν, ἵνα φορολογήσωσιν ἰδιαιτέρως τὰ προϊόντα του, ὅταν θέτωσιν εἰς ἥττονα μοίραν συναγωνισμοῦ τὰ ἰθαγενῆ ἄλευρα ἀπέναντι τῶν ξένων, δὲν

ἀπορεῖ τις πλέον διὰ τὴν τοιαύτην τῆς ἀλευροποιίας αὐτῶν τροπὴν, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τὴν βραδύτητα τῆς περαιτέρω καταπτώσεώς της.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΙΣΧΥΣ.

Μεταξὺ τῶν διαφορῶν ἔργων τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι τινα ἐπὶ τοσοῦτον βαρέα, ἐφ' ὅσον ἄλλα εἶναι ἐλαφρά. Ὁ ἔμπορος, ὅστις κινεῖ τὰ νομίσματα καὶ τὰς πιστωτικὰς ἀξίας αὐτοῦ ἐκ τοῦ μέσου τοῦ τραπεζικοῦ γραφείου του, δὲν ἔχει βεβαίως σαφεῖς ἰδέας περὶ τῶν δυσκολιῶν, μεθ' ὧν πορίζεται τὸν ἐπιούσιον ἄρτον ὁ ἐν καιρῷ χειμῶνος διατρέχων τοὺς παγετώδεις τῶν ὁρέων κρημνοὺς γραμματοκομιστῆς αὐτοῦ. Ὑπὸ ἐτέραν ἔποψιν ὁ πνευματικὸς κόπος τοῦ πρώτου ὑπερβαίνει τὸν ὑλικὸν τοῦ δευτέρου. Πόσαι τῇ ἀληθείᾳ περιπέττειαι περὶ τὸν καταρτισμὸν καὶ τὴν ἐκθασιν μιᾶς ἐπιχειρηματικῆς ἰδέας!

Ἐὰν μὲν ἐρωτήσητε τὸ σῶμα, αἱ μεγαλιότεραι ἀμοιβαὶ εἰς αὐτὸ ἀνήκουσιν. Ἐὰν δὲ ἀκούσητε τὴν λογικὴν τοῦ πνεύματος, οἱ καρποὶ αὐτοῦ εἶναι πολλῶ τιμιώτεροι. Ἄλλ' ἐγὼ ἐννοῶ πλειότερον τὴν γλῶσσαν τῆς ἰσχύος. Τῷ ὄντι καθ' ὅσον τὸ σῶμα ἢ τὸ πνεῦμα εἶναι ἰσχυρότερον, κατὰ τοσοῦτον ἀνήκει ἐκάστω καὶ ἡ μερὶς τοῦ λέοντος. Θὰ εἶπη τις «ἀνόμοιος ἢ σύγκρισις.» Ἀπαντῶ: «ἐξομοιοῖ τὰς δύο δυνάμεις ἢ ἰσχύς.» Ὅταν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ δάσους ἢ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀγορᾶς ἀναγκάζομαι νὰ δώσω τὸ βαλάντιόν μου εἰς τὴν λάμπιν πυροβόλου ληστρικοῦ ἢ εἰς τὴν ἐκθασιν συνδυασμοῦ ἐμπορικοῦ, καθ' ἀμφοτέρας τὰς περιστάσεις λαμβάνω μαθήματα ἐν τῷ πρακτικῷ τῆς ἰσχύος σχολείῳ.

Ἄλλ' ἡ ἔννοια αὕτη τῆς ἰσχύος, ἣτις εἰσέρχεται ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῶν ἐθνῶν βαθύτερον τοῦ ὅσον κοινῶς νομίζεται,

δέν πρέπει νὰ ἐκληφθῆ ὡς ὑπὲρ πολὺ γενικὴ. Ἀκριβῶς εἰπεῖν, ἡ οἰκονομικὴ ἰσχὺς δέν κατοικεῖ εἰς ἅλα τοῦ ἐγχεφέλου τὰ δωμάτια. Βλέπετε γονιμοτάτας διανοίας περιπλανωμένας ἐξωθεν τῆς θύρας τοῦ χρυσοῦ παραδείσου, ὅπως καὶ τὰς μᾶλλον ἀγόνους, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν διακεκριμένα μετριότητες περιδιαβάζουσιν ἐπὶ τῶν ὀλισθηρῶν αὐτοῦ λειμώνων. Πῶς! Αἱ μετριότητες τὴν παχυτέραν μερίδα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς; Νέα ἀπόδειξις τῆς δραστηκότητος τῆς ἐν αὐταῖς οἰκούσης ἰδιαιτέρας οἰκονομικῆς ἰσχύος.

Ἐὰν ἐκ τῆς ἐννοίας ταύτης μεταβῶμεν εἰς τὴν κατὰ τὰ βιομηχανικὰ ἔργα εἰδικωτέραν λειτουργίαν αὐτῆς, παρατηροῦμεν διαφόρους σταθμούς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομικῆς ἰσχύος. Ἐκαστος σταθμὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ συγγενῆ τῆς βιομηχανικῆς κοινωνίας ἔργα. Οἱ περὶ τὰ γράμματα π. χ. ἀσχολούμενοι, διδάσκαλοι, συγγραφεῖς, δημοσιογράφοι, τυπογράφοι, ἀπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῶν ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων σχολείων μέχρι τοῦ ἐργολάβου τῶν τυπωτικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τοῦ διανομέως τῶν ἐφημερίδων, ἀποτελοῦσιν ἐν τῇ μεγάλῃ τῶν ὀρίων τούτων ποικιλίᾳ μίαν, οὕτως εἰπεῖν, βιομηχανικὴν οἰκογένειαν. Ἡ ἱστορία αὐτῆς εἶναι λίαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου διδακτικῆ. Ὅταν οἱ πωληταὶ τῆς σοφίας εὐρίσκουσι μαθητὰς ἀντὶ τάλαντων, ὁ Σωκράτης ἐδίδασκεν δωρεὰν ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ ἐν αὐτῷ οἰκοῦντος Δαιμονίου, τοῦ ὁποῦ καλλιτεχνικὴν ἀπὸ Γερμανικῆς ἰδέας εἰκόνα δύναται ὁ βουλόμενος νὰ ἴδῃ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, ὅπως δοκιμάσῃ τὰς περὶ φυσιογνωμίας τῆς οἰκονομικῆς ἰσχύος γνώσεις ἑαυτοῦ. Διότι ἔχει καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἰσχὺς τὴν φυσιογνωμίαν τῆς, ὅπως καὶ ἡ στρατιωτικὴ, καὶ ἡ φιλοσοφικὴ, καὶ ἡ θεολογικὴ. Πάντοτε ἡ πρακτικὴ καὶ ἡ ἐντεταμένη διεύθυνσις τῆς ἐν ἐκάστῳ ἰδιαιτέρως κινούσης δυνάμεως ἀφίνει ἀνεξάλειπτα ἐπὶ τοῦ εἶδους ἡμῶν ἔγνη, διὰ τῶν ὁποίων δύναται τις νὰ προσεγγίσῃ ἐν ἐκάστη βιομηχανικῇ οἰκογενεῖᾳ τὴν ἀλήθειαν τῶν διαφόρων τάσεων τῶν μελῶν αὐτῆς.

Ἡ οἰκονομικὴ ἰσχὺς ἐξαρτᾶται πρὸ πάντων ἐκ τῶν περὶ

ἀναγκαιότητος ἰδεῶν τῶν παντὸς εἶδους καταναλωτῶν. Καθ' ὅσον αἱ ἰδέαι αὗται ἐπιτείνονται, κατὰ τοσοῦτον καὶ ἡ ἰσχὺς τῶν θεραπευόντων αὐτὰς ἐπιβάλλεται, καὶ τὰνάπαλιν. Ὁ πνιγόμενος π. χ. καὶ ὅλην αὐτῷ τὴν περιουσίαν εὐχαρίστως δύναται νὰ δώσῃ πρὸς τὸν δεινὸν κολυμβητὴν, ὅστις ἤθελε τὸν ἐξάξει ζῶντα ἐκ τῶν βαθέων ὑδάτων. Ἐρχεται δὲ ἐπιδημία, ἀφαιρεῖ σημαντικὸν ἀριθμὸν ἐργατῶν καὶ ἔπειτα ἐρωτᾶται: μήπως ἵνα καταστήσῃ τοὺς ὑπολειπομένους ἐν μείζονι οἰκονομικῇ ἰσχύϊ; Καὶ τοῦ κεφαλαιούχου δὲ ἡ δύναμις θὰ ἦτο μικροτέρα, ἂν ἠδύναντο ἡ ἐργασία καὶ ἡ γῆ νὰ λειτουργήσωσιν ἄνευ ἐφοδίων. Εἰς τὸ τέλος ὅμως παντὸς ἐνιαυτοῦ ἡ ἀνθρωπότης συντάσσει τοὺς γενικοὺς αὐτῆς λογαριασμούς: ὅστις δὲ ἔχει περίσσευμα, ἀποβαίνει οἰκονομικῶς ἰσχυρότερος τοῦ μὴ ἔχοντος τοιοῦτο.

Ἐν γένει ἡ οἰκονομικὴ ἰσχὺς δύναται νὰ μελετηθῆ ὑπὸ δύο κυριωτάτας ἐπόψεϊς. Ἡ εἶναι ἀπλῶς τοῦ παρελθόντος προϊόν, ἡ εἶναι κανονικὴ τοῦ παρόντος λειτουργία. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἐννοιῶν ἡ δευτέρα ἀποτελεῖ τὰ ²¹/₁₀ τοῦ ὅλου. Ἡ ἀπόδειξις τῆς μεγάλης σημαντικότητός τῆς ἀναφαίνεται ἐκ τοῦ ἐξῆς προβλήματος: Ἐπὶ πόσον χρόνον ἠδύναντο νὰ συντηρηθῆ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐν ἀργίᾳ ἀφ' ἑνὸς καὶ ἐπὶ ἴσης τῶν ὄλων οὐσιῶν διανομῆς ἀφ' ἑτέρου; Καὶ ὅμως ἡ ἐνεργητικὴ τῆς οἰκονομικῆς ἰσχύος ἐποψὶς διαιωνίζει καὶ μάλιστα πολλαπλασιάζει τὸ γένος τῶν βροτῶν. Οὕτω δὲ ἕκαστος αἰσθάνεται τὸ διαφέρον τῆς περαιτέρω ἐξακριβώσεως τοῦ οἰκονομικοῦ τούτου φαινομένου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἐν τῶν περιεργωτέρων θεμάτων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Ἐὰν διαιρέσωμεν τὴν κοινωνίαν εἰς τόσας τάξεις, ὅσα ἀπαντῶνται ἐν αὐτῇ ἐπαγγέλματα, δυνάμεθα νὰ καταμετρήσωμεν τὴν ἐν ἐνεργείᾳ οἰκονομικὴν τοῦ ἔθνους δύναμιν, πολλαπλασιάζοντες τὰς καθ' ἕκαστον ἄτομον ἀμοιβὰς ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὁμοταγῶν του καὶ προσθέτοντες τὸ γινόμενον εἰς τὰ λοιπὰ γινόμενα τῶν πρὸς τὰ λοιπὰ ἐπαγγέλματα ὁμοίων πολλαπλασιασμῶν. Ἐργασία κολοσιαία, ἐν

τῇ ὁποία πρέπει ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ θέσωμεν κατὰ μέρος τὰς ἀμοιβὰς τῆς τιμῆς, τῆς ιδιοτροπίας, πρόσθετος δὲ καὶ τῆς κακοηθείας, ἀφ' ἐτέρου δὲ νὰ θεωρηθῶσι τὰ κεφάλαια τοῦ παρελθόντος καὶ ἡ φυσικὴ τῆς χώρας προίκις ὡς τὸ ἀναγκαῖον στάδιον, ἐφ' οὗ ἀγωνίζεται ἡ οἰκονομικὴ τοῦ ἔθνους ἰσχὺς. Αἱ δυσκολίαι τόσον εὐρείας κοινωνικῆς ἐξελέγγεως εἶναι προφανεῖς. Πλὴν ὑπὸ στενωτέρα ὄρια δὲν εἶναι ἀπὸ σκοποῦ τὸ ἀκόλουθον δεῖγμα. Ὁ πίναξ αὐτοῦ ἔχει χαρακτῆρα διεθνή καὶ συγχρόνως φωτίζεται ὑπὸ τῆς ἱστορίας. Ἐὰν εἶναι ἀπλοῦν σχεδιαγράφημα, οὐσιῶδες μέρος τῆς ἀτελείας του ὀφείλεται εἰς τὸν ἐκ τοῦ μορμολυκείου τῆς σχολαστικότητος φόβον.

Ἀρχαῖαι Ἀθῆναι. — Ἡμερήσιον κέρδος κηπουροῦ, 4 ὀβολοί· μυλωθροῦ, 2 δραχμαί· ἀχθοφόρου, 4 ὀβολοί· στρατιώτου, 2 ὀβολοί· δικαστοῦ, 3 ὀβολοί.

Ἀρχαία Ρώμη. — Ἡμερήσιον κέρδος ποιμένος 20 δηνάρια, ὑδροφόρου 25, τέκτονος 50, λιθοξόου 60, ζωγράφου 150.

Ἀγγλία (1832). — Ἐβδομαδιαῖον κέρδος ὑφαντοῦ 7—10 σελίνια, ἀχθοφόρου 10—15, ράπτου 18, βαφέως 15—20, τέκτονος 12—22, ξυλουργοῦ 24, μηχανικοῦ 26—30.

Ἀθῆναι (1875). — Ἡμερήσιον κέρδος λιθοξόου 3 $\frac{1}{2}$ — 7 $\frac{1}{2}$ δραχμαί, στοιχειοθέτου 2 $\frac{1}{2}$ — 3 $\frac{1}{2}$, ὑποδηματοποιοῦ 3 — 5, οἰκοδόμου 4—5 $\frac{1}{4}$, ἐπιπλοποιοῦ 4—6, ξυλουργοῦ 5 — 7, δικαστοῦ 2 $\frac{1}{3}$ —20, ὀδοκατασκευαστοῦ 2 $\frac{1}{2}$, ράπτου 1 $\frac{1}{2}$ — 7, μεταξουργοῦ 1 $\frac{1}{4}$ —3, ζαχαροπλάστου 1 $\frac{3}{4}$ —4, ἀχθοφόρου 1—3.

Τὸ μέτρον λοιπὸν τῆς οἰκονομικῆς ἰσχύος ἔχει καὶ διὰ τὴν νῦν Ἑλλάδα ἰκανῶς ἐνδεικτικούς ἀριθμούς, εἰς τοὺς ὁποίους ἔπρεπε νὰ προστεθῶσι τὰ εἰσοδήματα ὄλων τῶν βιομηχανικῶν τάξεων, ἵνα ἀποτελεσθῇ πληρεστέρα ἢ ἐν λόγῳ πρακτικῇ ἔννοια. Διὰ τοὺς πολιτικούς τοιαῦται μελέται ἀποτελοῦσι τὸ Α καὶ τὸ Ω τῆς εὐρείας τῶν Πολιτειῶν ἐπιστήμης. Διότι τὰ ἐπαγγέλματα τῆς χώρας καὶ αἱ πρὸς ἕκαστον μερίδες τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος συγκροτοῦσι τὸ ὕψος τῆς ζωῆς τῶν λαῶν καὶ ἀποτελοῦσι ἐν τῇ κανονικῇ τοῦ ὄλου λειτουργίᾳ τὴν μεγάλην τῆς πατρίδος ὑπαρξιν.

Ἐὰν ἡ λάμψις τῶν ὀλίγων ἀπατᾷ, ἡ δύναμις τῶν πολλῶν πάντοτε σώζει. Ἐν γένει δὲ ἡ γλῶσσα τῶν μέσων ὄρων ἐξηγεῖ ὀλόκληρον μυστήριον, ἐκ τοῦ ὁποίου ὁ προσεκτικὸς παρατηρητῆς βλέπει μακρόθεν τὴν ὁδὸν τῆς κοινωνικῆς ἀληθείας, πρὸς τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ εἶναι συνήθεις οἱ διευθύνοντες τὰς τύχας τῶν ἔθνων. Διότι εἰς τὴν αὐτὴν βαθμίδα πρέπει βεβαίως νὰ κατατάξωμεν καὶ τὸν πλοίαρχον ἐκεῖνον, ὅστις ἀγνοεῖ τὴν κινητικὴν δύναμιν τοῦ ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του πλοίου, καὶ τὸν πολιτικὸν ἐκεῖνον, ὅστις δὲν ἐμελέτησε τὴν οἰκονομικὴν δύναμιν τῆς ὑπὸ τὴν κυβέρνησίν του χώρας.

ΧΡΟΝΙΚΑ.

Ὅσο παρέρχεται ὁ χρόνος, τόσω ἡ πολιτικὴ ἡμῶν περιπλοκὴ περιβάλλεται μείζονα σημασίαν. Ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ βιομηχανίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸ ἐν ἐλαττήριον ὀδηγεῖ πρὸς μίαν διεύθυνσιν καὶ τὸ ἄλλο πρὸς ἑτέραν, ὁ ἐπιχειρηματίας ἐπὶ ποιῆ καταστροφῆς δὲν θὰ ἀνείχετο οὐδὲ ἐπὶ 24 ὥρας τοιαύτην κατάστασιν, θὰ ἔσπευδε δὲ ἀμέσως νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν διαταραχθεῖσαν τοῦ καταστήματός του ἁρμονίαν.

— Εἰς τὴν πολιτικὴν διαφέρει! Καὶ εἶναι τις ἰκανῶς εὐτυχῆς, διότι, ἀπολέσας ἐν τρικυμίᾳ τὰ ἰστία τοῦ πλοίου του, ἔσωσε τὸ πηδάλιον. Ἐν τούτοις τὸ ζήτημα τῶν τροφῶν δὲν βραδύνει νὰ ἀναφανῇ ἐν μέσῳ τοῦ Ὀκεανοῦ, τὸ δὲ πλήρωμα κινδυνεύει νὰ ἀποθάνῃ ἐκ πείνης.

— Ἡ ἰδέα αὕτη, μεθερμηνευομένη εἰς τὸ κατὰ σύνταγμα πολιτεῦμα, ἀναλύεται εἰς τὸ ἀκόλουθον ἐρώτημα: Ἐὰν ὁ λαὸς ἀντισταθῇ εἰς τὴν ἀνευ προϋπολογισμοῦ περαιτέρω ἀντισυνταγματικὴν εἰσπραξίν τῶν φόρων, τί μέλλει γενέσθαι; . .

— Ἐν γένει διατελοῦμεν ἐντὸς πλημμελούς κύκλου ἐνεργείας. Ἀμφιβολία τις ἐπικάθηται ἀπανταχοῦ. Ὁ δὲ ἀνταγωνισμὸς τῶν μεγάλων τῆς κυβερνητικῆς ἰδεῶν δὲν εἶναι ἀδιάφορος πρὸς τὴν εὐρυτέραν καλλιέργειαν τῶν νεωτέρων τῆς βιομηχανικῆς σχεδίων.

— Καὶ ἐν τούτοις ὑπῆρχε μία ὁδὸς ἀσφαλῆς ἢ τοῦ νόμου. Πρέπει ἄρα γε νὰ εἶναι τις μέγας, ἵνα εὕρῃ αὐτήν; Ὁχι. Ἀρκεῖ νὰ εἶναι τίμιος. Πάντοτε δὲ προϋποτίθεται ὁ κοινὸς νοῦς.

Ἐν Ἀθήναις, 2 Φεβρουαρίου 1875.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΕΝ Τῷ ΔΕΥΤΕΡῳ ΤΟΜῳ.

Φυ.λ. 13^{ov} Μάρτιος 1874.

	σελ.
1. Ἀρίστης Πολιτείας Βάσις	3
2. Ἐπιδημίαι καὶ Πληθυσμός	8
3. Ἑλληνες Ἐκλογεῖς	17
4. Δημοτικαὶ Τράπεζαι	22
5. Φυσικὴ καὶ Ζωϊκὴ Τροφή	27
6. Ἐπισκόπικα Δικαστήρια	30
7. Χρηματιστικὴ Κρίσις ἐν Κ πόλει, ὑπὸ Ν. ΒΑΣΣΑΜΑΚΗ .	34
8. Ἑλληνικὸν Ταχυδρομεῖον	42
9. Κοινοβουλευτικαὶ Ἀνακρίσεις	46
10. Χρονικά	48

Φυ.λ. 14^{ov} Ἀπρίλιος 1874.

11. Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον	49
12. Φορολογικὸς διὰ τῶν Γαϊανθράκων Νεωτερισμός, ὑπὸ Δ.Β.	58
13. Φάροι καὶ Φανοί	64
14. Τὰ Οἰκονομικά τῆς Τουρκίας, ὑπὸ Γ. Α.	68
16. Ὀρησκευτικὸς Πληθυσμός	75
16. Περὶ Ἀπεργγιῶν	83
17. Ἑλληνικά καὶ Ἀγγλικά Ὑπουργεῖα	89
18. Χρονικά	95

Φυ.λ. 15^{ov} Μαῖος 1874.

19. Περὶ Οἰκοδομῶν	97
20. Ἑλληνικοὶ Γάμοι	104
21. Ἀκίνητος Περιουσία ἐν Τουρκίᾳ. Ὁ περὶ Βακουφίων Θεσμός	111
22. Ἱπποσιδηρόδρομοι	124
23. Πλοῦτη καὶ Ἡμερομίσθια, ὑπὸ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΒΙΚΕΛΑ .	130
24. Οἰκονομικὴ Ἐννοια τῶν Ἰσοθέρων Γραμμῶν	134
25. Χρονικά	144

Φυ.λ. 16^{ov} Ἰούλιος 1874.

26. Μεταναστευτικὸν Ρεῦμα	145
27. Ἐμπορικὴ Δικαιοσύνη ἐν Ἑλλάδι	154
28. Γυναικεία Ἐκπαίδευσις	162
29. Δάνεια τοῦ 1824 καὶ 1825	169
30. Παραγωγή καὶ Πολυτέλεια, ὑπὸ Ν. ΒΑΣΣΑΜΑΚΗ .	181
31. Ῥωσικὴ Ἀπογραφή	186
32. Νέα τῆς Πίστεως Δημιουργήματα	188
33. Χρονικά	191

σελ.

Φυ.λ. 17^{ov} Ἰούλιος 1874.

34. Ἐργατικοὶ Παῖδες	193
35. Περὶ Μεταδόσεως τῆς Πολιτείας ταῖς Γυναίξιν ὑπὸ Ν. ΣΑΡΙΠΟΛΟΥ	202
36. Ἐταιρικαὶ Μεταρρυθμίσεις	210
37. Τὰ Οἰκονομικά τῆς Σερβίας	214
38. Ἐργατικὴ Σύμπραξις	220
39. Στρατιωτικὰ Κτήματα	226
40. Ἀστικός Πληθυσμός	233
41. Γεωργικὴ Κυκλοφορία	235
42. Χρονικά	240

Φυ.λ. 18^{ov} Ἀύγουστος 1874.

43. Φορολογικὰ Σοφίσματα	241
44. Συμφηριστικὸς Ὄργανισμός	247
45. Ἐργατικαὶ Ὅμαδες	254
46. Γενικοῦ Συμφέροντος Νόμοι κατὰ τὰ ἔτη 1871 καὶ 1872.	257
47. Ἀπογραφικὴ Μέθοδος	267
48. Βακχικὰ Προϊόντα	270
49. Περὶ Ὀδῶν, ὑπὸ ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ ΕΣΛΕΝ.	273
50. Μεταλλικὰ Ἀποταμιεύματα	283
51. Χρονικά	287

Φυ.λ. 19^{ov} Σεπτέμβριος 1874.

52. Δανειστικὴ τῶν Ἐπικρατειῶν Ὀρμὴ	289
53. Ὁ Ἴσθμός τοῦ Σουέζ	295
54. Πτωχολογία, ὑπὸ Ι. Π. ΕΥΤΑΞΙΟΥ	298
55. Γενικοῦ Συμφέροντος Νόμοι κατὰ τὰ ἔτη 1871 καὶ 1872.	309
56. Κοινωνικὴ Καθαριότης, ὑπὸ ΓΕΩΡΓ. Κ. ΤΥΠΑΛΔΟΥ .	318
57. Μεταναστευτικὴ Παλιρροια, ὑπὸ ΔΗΜ. Γ. ΜΑΚΚΑ .	326
58. Πλάστιγξ τῶν Τιμῶν	332
59. Χρονικά	335

Φυ.λ. 20^{ov} Ὀκτώβριος 1874.

60. Νομισματικαὶ Προμήθειαι	337
61. Ὑπαξιωματικοὶ καὶ Στρατιῶται	343
62. Οἰκιακὴ Οἰκονομία, ὑπὸ Ν. ΒΑΣΣΑΜΑΚΗ	347
63. Βαφικαὶ τῆς Ἑλλάδος Ὑλαι	351
64. Ἡ δι' Ἐκμισθώσεως Καλλιέργεια τῆς Γῆς, ὑπὸ ΙΩΑΝ. ΕΥΚΛΕΙΔΟΥ	356
65. Βιωτικαὶ Τάσεις	363
66. Δαπάναι εἰς Μόρφωσιν Ἐργατῶν	367
67. Μοναστηριακὰ Εἰσοδήματα, ὑπὸ Σ. ΠΑΥΛΙΔΟΥ	371
68. Γενικοῦ Συμφέροντος Νόμοι κατὰ τὰ ἔτη 1871 καὶ 1872.	374

	σελ.
69. Τὰ Σιτηρὰ τῆς Ῥωσσίας	379
70. Χρονικά	384
<i>Φυλ. 21^{ov} Νοέμβριος 1874.</i>	
71. Χρησιμότης	385
72. Ἡλικία καὶ Ζωή	390
73. Περὶ Λαθρεμπορίου.	395
74. Θερεπτικαὶ Ἀναλογίαι.	401
75. Λαϊκὴ Οἰκονομία — Ταχυδρομικὰ Ταμιευτήρια.	405
76. Ὅ ἐν Ἀγγλίᾳ Ἐργατικός Ἀγὼν, ὑπὸ Γ. Ε. ΑΝΤΩ- ΝΙΑΔΟΥ.	415
77. Φόροι καὶ Πρεσβείαι.	421
78. Ναυτικὴ Ἐργασία	426
79. Χρονικά.	432
<i>Φυλ. 22^{ov} Δεκέμβριος 1874.</i>	
80. Κεφάλαια Πάγια καὶ Κυκλοφοροῦντα.	433
81. Οἱ Τηλέγραφοι παρὰ τοῖς Ἀρχαίοις, ὑπὸ ΑΘ. Ν. ΒΕΡ- ΝΑΡΔΑΚΗ.	440
82. Φορολογικὰ Συμπτώματα.	450
83. Οἰκονομικαὶ Ἐπιχειρήσεις, ὑπὸ Ι. Π. ΕΥΓΑΣΙΟΥ	454
84. Φιλάργυροι καὶ Ἄσωτοι.	461
85. Σχέσεις τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας πρὸς τὴν Ὑγιεινὴν, ὑπὸ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Κ. ΤΥΠΑΛΔΟΥ	466
86. Ἑλληνοἰταλικὸν Ἐμπόριον.	472
87. Ἐπιστήμη καὶ Βιομηχανία.	478
<i>Φυλ. 23^{ov} Ἰανουάριος 1875.</i>	
88. Ἑλληνο-Γερμανικὸς Δούναβις.	481
89. Σιδηροδρομικοὶ Σταθμοί.	491
90. Σαπωνουργικὴ Βιομηχανία.	496
91. Οἰκιακὸς Προϋπολογισμὸς.	500
92. Ὑπαι Ἐνιαυτῶν καὶ Θάνατοι Ἀνθρώπων	505
93. Κυκλοφορία Ἀκινήτων Περιουσιῶν	510
94. Ἡγεμονικὴ Βιομηχανία.	514
95. Ἐθνικαὶ Ἀμοιβαί.	522
96. Χρονικά.	526
<i>Φυλ. 24^{ov} Φεβρουάριος 1875.</i>	
97. Χαρτοποικτικὴ Βιομηχανία.	529
98. Ἀνταλλακτικὴ Οἰκονομία.	538
99. Οἰκονομικὴ τῆς Νεότητος Διδασκαλία, ὑπὸ Ν. ΒΑΛΣΑ- ΜΑΚΗ.	543
100. Κίνησις Ναυτιλίας ἐν Τουρκίᾳ, ὑπὸ Γ. ΑΘΗΝΟΓΕΝΟΥΣ	548
101. Περὶ Προσωπικῆς Κρατήσεως, ὑπὸ Ι. ΕΥΚΛΕΙΔΟΥ	554
102. Ἀνατολικὴ Ἀλευροποιΐα.	561
103. Οἰκονομικὴ Ἴσχυς.	569
104. Χρονικά.	573